

Pagina 2

- ACTUALITATEA PENTRU TINERET
- Studioul tânărului muzician
- La Muzeul Literaturii Române
- Premiul „G. Călinescu”
- Noutăți la Operetă

■ VIAȚA LITERATURII

- Cartea de proză
- Cartea de poezie
- Rubrica „Retuș”
- Cronica literară în linia frântă

Pagina 4

Pagina 5

- Cronica literară de Al. Piru
- Posteritatea lui Nichita Stănescu
- Opinii de critic tinăr
- Structuri narative în romanul psihologic

■ CENACLUL LITERAR-ARTISTIC CONFLUENTE

- Ședința a noua : Deschiderea stagiunii 1988/1989
- Au citit : Dan Semeșescu și Constantin Crețan (poezie), Adriana Popescu (proză)

Paginile 6-7

Proletari din toate țările, uniți-vă!

Scînteia

SUPLIMENT LITERAR-ARTISTIC

tinerețului

Anul VIII
Nr. 42 (369)
12 pagini — 3 lei
Simbătă
22 octombrie
1988

Virtuțile dialogului

Calitățile indiscutabile ale dialogului de tip constructiv, modalitate prioritară a amplificării și diversificării permanente a conlucrării României socialiste cu celelalte state, au fost din nou reconfirmate prin intermediul înaltei solii de pace și colaborare a poporului român pe pământul asiatic. Vizitele oficiale de prietenie ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în Republica Populară Chineză și în Republica Populară Democrată Coreeană, atît prin climatul în care s-au desfășurat, dar mai ales prin rezultatele cu care s-au finalizat reprezintă noi și elocvente expresii ale trainicelor legături de prietenie și colaborare ce s-au statornicit și se dezvoltă între România și cele două țări vizitate.

Noile dialoguri la nivel înalt au prilejuit o aprofundată examinare a relațiilor bilaterale și a perspectivelor de dezvoltare, precum și un rodnic schimb de păreri privind principalele probleme ale vieții mondiale și ale mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Și cu aceste ocazii, a fost subliniată semnificația deosebită a întîlnirilor și convorbirilor la nivel înalt, relevîndu-se virtuțile dialogului politic, ale conlucrării la nivel de partid, guvernamental, parlamentar sau al organizațiilor de masă și obștești. Apreciîndu-se rezultatele obținute în ultimii ani în procesul extinderii și diversificării colaborării economice și tehnico-științifice, în dezvoltarea schimburilor comerciale, s-a evidențiat hotărîrea de a se acționa pentru dezvoltarea susținută, și în viitor, a raporturilor economice reciproc avantajoase. A fost constatat cu satisfacție bilanțul legăturilor și acțiunilor de colaborare în domeniul culturii, învățămîntului, științei, presei și sănătății, sportului și în alte domenii.

Abordîndu-se, în cadrul unui amplu schimb de păreri, cele mai importante probleme ale lumii contemporane, a fost exprimată

„SUPLIMENTUL LITERAR-ARTISTIC”

(Continuare în pag. a 11-a)

E ceasul crizantemelor
Fotografie de MARIN PETRE

Fulgurări

Azi Alba Iulia ne cheamă

Veniți cu toții frați români
Veniți cu toți, cu mic cu mare,
La Alba Iulia-n Ardeal
La marea Țării sărbătoare !

La Alba prinse-a se-implini
Dorința noastră milenară
De a trăi și a munci
Trei țări unite într-o Țară !

Azi Alba Iulia ne cheamă
Să îi cinștim pe-ai săi eroi,
Pe cei ce-n umbră ne veghează
Și care azi trăiesc prin noi !

PETRE DUMITRU

Preț de un galop de București, într-o așezare durată de pe vremea lui Brîncoveanu, pe malul sting al Colentinai, se ridică, parcă de cînd lumea, ca o pavăză pusă să oprească viforele, comuna Mogoșoaia. Primenită de zefirul primăverilor și biciuită de crivățul necrutător al lui Februar, Țara Sălciilor — așa cum i se mai spune — se rupe din codrul Vlășiei și păstrează în ea misterul unui pămînt în care istoria s-a amestecat cu dragostea și speranța. Oamenii ei sînt blinzi și poartă în sufletele dărnicia pămîntului stropit cu broboane de sudoare, pămînt din care tîsnesc, atunci cînd iarna își dă dubul, ghiocelii și violete sălbatice, brînduse și flori cu petale galbene din care se scutură un polen auriu ce se aterne apoi peste toată vatra satului. Aici m-am născut, într-o

casă pierdută undeva în mijlocul unui islaz peste care iarba năpădea în mărtisor cu o forță nestăpînită și unde soarele privea trufas de cînd răsărea și pînă cînd apunea în spatele ghebos al pămîntului. Multe s-au schimbat în colțul acesta de țară : bar-

sfaț, scrile, bătrîni, iar drumul poartă spinare de asfalt. Doar lacul și cerul au rămas așa cum le știam, așa cum le-am cunoscut în copilăria mea și poate că și ele se vor schimba odată cu scurgerea timpului. Un fior mă scutura ori de cîte ori trec pe me-

cut trebuie să rămînă așa frîntură de viață din care stăruie nu numai amintirea primilor ani : el poate deveni lunca în care își ridică fruntea mugurii viitorului.

În Țara Sălciilor, sub fiorul născut din cele două stăvilare ce stăpînesc fuga apelor, mă duc destul de des. Merg acolo pentru că mă cheamă liniștea ce plutește pretutîndeni, merg acolo fiindcă nicăieri nu găsesc oameni cu priviri așa de blînde, așa de harnici și de prietenoși. Poate că bunătatea și dărnicia lor sînt culese cu trudă din pămîntul peste care roua cade ca o ploaie nevăzută, și din al cărui abur se ridică holdele mănoase. Nicăieri nu poate fi mai frumos decît acolo unde te-ai născut și unde ai învățat să faci primii pași.

DAN CLAUDIU TANĂȘESCU

Gînduri despre locul natal

bății au uitat de caii fâloși ce abia îi puteai tine în strînsoarea zăbalelor și au luat drumul orasului, iar femeile nu-si mai îmbracă straietele din pînză tobită în blînde duminici în care lăutarii cîntă la hora din marginea luncii. Cascele și-au pierdut acoperisurile din stof, soselei i-au pierit potdistile pe care stăteau la

leagurile mele natale și parcă o bucurie îmi răscoleste sufletul. Mă uit la scoala în care am mers să deprind semnele scrisului și care acum si-a mărit de cîteva ori dimensiunile.

Cred că fiecare dintre noi trebuie să-si privească locul natal ca pe o pîrticică sfîntă din această țară minunată. Locul unde ne-am năs-

Paginile 8-9

- Discuție deschisă despre valoarea literaturii române
- Au participat : Șerban Cioculescu (text inedit), Zoe Dumitrescu-Busulenga, Edgar Papu, Al. Piru, Dan Grigorescu, Gh. Bulgăr, Constantin Crișan

■ Raportări la universal

- Arghezi între două infinituri
- Ce mai scriu revistele ?

Pagina 10

Pagina 11

- POPASURI: Gondolierii de la Lübenau
- Tabela de marcaj
- Redescoperirea muzeelor
- Serialul nostru : Borges despre Borges

Premiul

„G. Călinescu“

Recent, „Revista de istorie și teorie literară“ a acordat autorilor celor mai bune lucrări de teorie, critică și istorie literară apărute în 1987 Premiul „G. Călinescu“. Laurcații din acest an sînt Adrian Marino (pentru volumul „Hermeneutica ideii de literatură“) și Nicolae Manolescu (pentru volumul „Despre poezie“). La festivitatea de premiere au participat: Zoe Dumitrescu-Busulenga, Edgar Papu, Alexandru Paleologu, Mihai Zamfir, Paul Cornea, Monica Spiridon, George Muntean, Mircea Martin, Nicolae Florescu, Andrei Pleșu.

Personalitatea

pictorului

Nicolae

Grigorescu

Biblioteca municipală Mihail Sadoveanu și Muzeul „Th. Aman“ au organizat o instructivă manifestare destinată elevilor din liceele bucureștene și tinerilor pasionați de istoria artei românești. Prof. Al. Seferovici a vorbit despre „Personalitatea artistică a pictorului Nicolae Grigorescu“, cel mai mare pictor român din secolul al XIX-lea, cel care a reușit să determine prin realismul și măiestria excepțională a artei sale, prin sinceritatea și lirismul ei un curent înnoitor în pictura românească. (F.F.M.).

Evocare:

„Grigore Vasiliu Birlic“

La sediul Muzeului C.I. și C.C. Nottara a avut loc o evocare din teatru în cadrul căreia prof. Dorina Tănase a prezentat personalitatea lui Grigore Vasiliu Birlic, artist al popoului, cel care a încântat cu talentul său generații de iubitori ai teatrului. (F. Micsan).

La Muzeul

Literaturii

Române

Miine, 23 octombrie, se încheie o interesantă și semnificativă acțiune de valorificare a moștenirii noastre culturale ce se desfășoară sub genericul „Săptămîna Muzeului Literaturii Române“. Tema ediției 1988 s-a referit la aspecte relevante ale literaturii române ca permanență a educației patriotice și a subsumat un program complex de manifestări culturale-educative: simpozioane, debateri, recitaluri de poezie, vernisarea unor expoziții de artă plastică, ecranizări literare. Frin urmare, un program deosebit de dens din care menționăm: simpozionul-expoziție

„Concepția secretarului general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, cu privire la rolul și funcțiile literaturii și artelor în societatea socialistă, la spiritul revoluționar al creației. Muzeul literaturii române și valorile de patrimoniu în opera de educație patriotică. Vocația patriotică și umanistă a literaturii române. Marile creații în măturii și documente“ (luni, 17 octombrie), recitalul de poezie „Patria în veci nemuritoare“ (marți, 18 octombrie), spectacolul „Teatrul Manuscriptum — Opere — Tezaur Mihai Eminescu“ (miercuri, 19 octombrie), momentul poetic „O patrie, un partid, un popor“ (joi, 20 octombrie), prezentarea filmului „Morometii“ (vineri, 21 octombrie), decernarea premiului anual „Perpessicius“ al revistei „Manuscriptum“ pentru cea mai bună ediție critică a anului 1987 (sîmbătă, 22 octombrie). Manifestarea de la Muzeul Literaturii se încheie, deci, miine, cu un program intitulat „Cîntare Omului“ ce cuprinde un spectacol literar-muzical cu participarea scriitorilor Alexandru Balaci, Ioan Alexandru, Mircea Direscu, Mircea Micu, Nicolae Prelipceanu, Mircea Florin Șandru, Dan Verona, a actorului Ion Caramitru.

„Lui Eminescu“

Duminică, 23 octombrie, la Palatul Culturii din Pitești, va avea loc deschiderea celei de-a IX-a stagiuni de concerte. Spectacolul, intitulat „Lui Eminescu“, este prima manifestare culturală din municipiu dedicată apropriei sărbătorii a centenarului Lucaefărului literaturii române. Participă: Leopoldina

Bălanușă, cu un recital poetic de și despre Eminescu, grupul de muzică nouă Traiect, condus de compozitorul Sorin Lelescu, și soprana Georgeta Stoleriu. (L. Ungureanu).

Noutăți

la Operetă

Creații de operetă românească de ultimă oră, cu subiecte inspirate din realitatea imediată, se află în faza de pregătire a montărilor pe scena teatrului de profil din Capitală. Este vorba de „Cetatea soarelui“ (text Aurel Storin, muzică Cornel Fugaru), „Dragostea, poveste veche“ (text George Mikalache, muzică Ion Cristinoiu). De asemenea, se află deja în repetiții opereta „Tineretea unui vis“ (text Nicolae Bărbătescu, muzică George Grigoriu) inspirată din activitatea de început a teatrului românesc.

Studioul tinărului

muzician

În ziua de 25 octombrie, la ora 18.00, Ateneul Roman va găzdui concertul de deschidere, în stagiunea 1988/1989, a ciclului de manifestări artistice „Studioul Tinărului Muzician“. Își va da concursul corul de cameră Preludiu, al Ansamblului artistic al U.T.C., dirijat de Voicu Enăchescu. Vor participa, ca invitați, tenorul Nicolae Andreescu, baritonul Lucian Marinescu, violonistul Florin Croitoru, flautistul Ion Bogdan Ștefănescu, pianistul Ovidiu

Cucu. Comentariul: Anca Andreescu.

Cenaclu

craiovean

„Univers“ este denumirea noului cenaclu de creație și traduceri literare înființat de curind la Casa studenților din Craiova. Fapt de remarcă, acest cenaclu reunește studenți români și străini ai facultăților din Universitatea craioveană. În prima ședință au citit: Felicia Georgescu, Doru Epure, Miari Spiridoula. Îndrumător al cenaclului este poetul Toma Grigorie, cadru didactic la Filologie.

Teatrul de revistă

A apărut recent un nou supliment, intitulat „Cărăbuș“, al caietului program editat de Teatrul satiric-muzical „C. Tănase“. Cele 32 de pagini ale acestei adevărate micro-reviste ne ajută să aflăm date noi (sau să ne amintim cu nostalgie lucruri cunoscute) despre trecutul și prezentul teatrului de revistă românesc, despre actorii îndrăgiți de public, care i-au asigurat acestuia vitalitatea și strălucirea. Deci — informație utilă și divertisment, într-o publicație realizată de: Nicolae Berciu, Romeo Bugeșescu, Dan Mănescu, Dan Poliza, T. Stelian, Gh. Eftimescu; M. Mușcalianu (fotografii); Dan Ioanițescu, C. Mihăilă, M. Matei (desene); G. Magheru (rebus); Gabriel Florea, D.F. Gerard.

Expuneri

În cadrul „Laboratorului metodologic pentru educația materialist-științifică“ al municipiului București, profesorul Harald Alexandrescu a susținut două foarte bine documentate expuneri cu temele: „Viața în univers“ și „Pămîntul — planeta albastră“, urmărite cu un viu interes de tineri bucureșteni. (F.M.).

Interferențe

artistice

La Muzeul de istorie și artă a avut loc ieri un spectacol literar-muzical intitulat „Interferențe artistice. Arta plastică, muzica și poezia se prezintă“. Numeroși tineri au participat cu mult interes la această acțiune. La buna ei reușită și-au adus contribuția Sabina Ivașcu și Masek Lucian. (F. Micsan).

Teatrul Mic

Luni, 24 octombrie, ora 18.30, Teatrul Mic își invită publicul la spectacolul de deschidere a ciclului Paralele literar-muzicale, manifestări culturale coordonate de muzicologul Iosif Sava. Spectacolul își propune ca temă, inspirat, două momente majore din istoria culturii universale: Goethe-Beethoven. Sînt invitați: Romul Munteanu, actorii Monica Ghiușă, Vistrian Roman, Petre Moraru și quartetul Serioso.

Ce e nou la muzeu

Interlocutor azi

Thea Luca

Șef de secție la Muzeul Colecțiilor de Artă

— Muzeul Colecțiilor de Artă, el însuși o secție a Muzeului de Artă al R.S.R., asemenea galeriei naționale sau galeriei universale, are un specific anume?

— Muzeul nostru nu-si propune prezentarea cronologică a personalităților plastice românești sau universale, nici prezentarea curentelor, școlilor sau evoluția stilurilor, ci ambicionează să credem noi, să reușească în mare măsură să recompună atmosfera specifică a fiecărei colecții, să definească personalitatea colecționarului în funcție de preferințele sale pentru un gen sau altul de artă.

— Dintre colecțiile donate de-a lungul anilor, începînd cu 1927, statului român, ce colecții expuneți?

— În prezent se află în expunere 10 din cele 28 de colecții existente în patrimoniul muzeului nostru: colecția Simu, cu lucrări de sculptură; colecția Oprescu — de o mare varietate, cu săliile sale de artă populară, cele de pictură românească și europeană, cu artă orientală și extrem-orientală și mobilier flamand sec. XVI; colecția Garabet Avachian — cu remarcabile lucrări de Th. Pallady, Lucian Grigorescu, D. Ghiță, pe fundalul cărora se decupează vitrine de argintărie europeană și cristalurile de Boemia, cu covoare orientale și cloisonné-uri, cu pictură țărănească pe sticlă și covoare transilvane; colecția Zambaccian cu sala franceză, unde sînt expuse lucrări semnate de Corot, Delacroix, Renoir, Wisley, Pissaro, Cezanne, Bonnard, Marquet, Matisse, Picasso și cu o galerie de pictură românească remarcabilă prin selecția colecționarului, din care nu lipsesc nici un nume reprezentativ, de la Grigorescu la Baba; colecția Weinberg, reunind alături de piese de mobilier francez — sec. XIX, de cloisonné-uri și covoare, lucrări reprezentative din creația lui Iser; colecția orientală Marcu Beza, cu o somptuoasă cameră orientală (arabă), reconstituită pînă la detaliu; colecția V. Eftimescu — expunînd lucrări de Dărăscu, Tonitza, Pallady; colecția memorială Iosif Iser, cu lucrări ale artistului din diverse perioade de creație; colecția Hrand Avakian, definind preferința colecționarului pentru arta orientală — argintărie turcească, ceramici persană și covoare — și extrem-orientală — statuete indiene, tibetane, chineze, statuete japoneze de mici dimensiuni în fildeș, precum și pentru pictura tradițională chineză pe mătase — sec. 17, 18; colecția Dona, rod al donației a două generații de colecționari, dr. Iosif Dona și fiica acestuia, Maria Dona, ce oferă vizitatorului lucrări de referință din creația lui Grigorescu, Luchian și Petrascu, cuprînzînd, ca și colecția Zambaccian, o aproape completă desfășurare de nume reprezentative pentru pictura românească, alături de care covoare orientale din reputele centre manufacturiere își etalează varietatea și bogăția culorilor.

— Ce ați întreprins pentru atragerea și participarea tinerilor la viața muzeală?

— Pentru cei mai tineri dintre tineri am organizat Studioul de creație, care este aproape de o vîrstă de muzeu (el însuși foarte tânăr, anul acesta sîrbînd abia un deceniu de activitate) și unde aceștia se inițiază sub îndrumarea specialiștilor noștri. În tainele liniei și ale culorii. Am organizat, de asemenea, un curs de istorie a artei, ce prezintă cronologic momente importante ale artei universale, precum și un lectorat de artă românească. Avem, apoi, ciclurile de conferințe reunite sub mai multe generice, galele de filme documentare, precum și complexul de acțiuni „Dialogul artelor“.

ARETA ȘANDRU

Virtuțile dialogului

(Urmare din pag. 1)

convingerea că prin lupta unită a popoarelor, a tuturor forțelor progresiste ale contemporaneității poate fi preîntîmpinată izbucnirea unui nou război cu efecte incalculabile pentru umanitate, pentru întregul tezaur de valori culturale-artistice al omenirii. Largul schimb de opinii privind evoluția planetară a inclus, totodată, analizarea situației economice mondiale — identificîndu-se necesitatea unei soluții globale a problemelor subdezvoltării, eliminarea decalajelor dintre țările bogate și sărace, instaurarea unei noi ordini economice internaționale.

În cadrul dialogurilor la nivel înalt de la Beijing și Phenian a fost reiterat imperativul ca rapoartele dintre partidele comuniste și muncitorești să se întemeieze pe principiile independenței, egalității în drepturi, respectului reciproc și neamestecului în treburile interne, subliniindu-se necesitatea respectării dreptului fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător linia politică, strategia și tactica revoluționară, de a-și alege căile transformării revoluționare a societății în conformitate cu condițiile specifice din propria țară.

Salutate cu deplină satisfacție

și aprobare de întregul popor român, de tînăra generație a patriei noastre, vizitele oficiale de prietenie ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, împreună cu tovarășa Elena Ceaușescu, în Republica Populară Chineză și în Republica Populară Democrată Coreeană, pun din nou în lumină rolul hotărîtor al întîlnirilor și convorbirilor la nivelul cel mai înalt în evoluția mereu ascendentă a raporturilor dintre partide, țări și popoare, atît pentru stimularea raporturilor bilaterale, cit și pentru impulsivizarea conlucrării pe arena mondială în aspecte esențiale ale evoluțiilor internaționale.

Ion Mărculescu

„CAUT SĂ SURPRIND PE PELICULĂ MOMENTUL CEL MAI IMPORTANT AL UNEI ACȚIUNI, AL UNEI SCENE PE CARE O AM ÎN FAȚA OCHILOR”

— Cine sînteți dumneavoastră, Ion Mărculescu?

— Am 44 de ani, sînt profesor de desen în Tirgoviste — Școala nr. 10, absolvent al Institutului de arte plastice „Nicolae Grigorescu”.

— Care este momentul în care ați obținut primele reușite în arta fotografică?

— Primele reușite în fotografia artistică — cred că prin anul 1970 cînd, la o expoziție organizată de C.C. al U.T.C., mi-au fost premiate două lucrări.

— Au fost singurele premii?

— După o întrerupere de zece ani, din 1980 am început să expun la saloane și expoziții din țară și ceva mai tirziu, din străinătate. Am obținut mai multe premii și distincții, dar nu le-am contabilizat niciodată. Poate la pensie.

— Orice om care-și cumpără un aparat de fotografiat vrea să obțină imagini. Dumneavoastră ce subiecte preferați?

— Îmi place să abordez fotografia de reportaj, bineînțeles reportajul artistic, cel de care, în mod inexplicabil, se ferește adesea reportajul utilitar, ziaristic. Caut să surprind pe peliculă momentul cel mai important al unei acțiuni, al unei scene pe care o am în fața ochilor. Subiectul meu preferat: omul, în infinitatea de situații în care se pune și în care îl pune viața. În general, imaginii surprinsă pe peliculă, caut să-i păstrez prospețimea, ineditul real, caut să o feresc de procedee tehnice de laborator sofisticate (care, de cele mai multe ori, rămîn pure virtuți tehnice), să nu ajung la metafore sterpe. Viața însăși se oferă ca un lung sir de metafore pe care trebuie să știi doar să le observi și să le semnaleză și celorlalți.

— Spuneți puțin mai devreme că ați avut participări la expoziții peste hotare. Unde anume?

— Deși trimit de puțin timp în străinătate, am avut lucrări acceptate în saloane fotografice foarte dure din Spania, Italia, Brazilia, U.R.S.S., Hong Kong, Portugalia, Iugoslavia, Elveția. Fotografii de ale mele au fost reproduse în unele cataloage și publicații din străinătate și, bineînțeles, de la noi din țară.

— În ultima dumneavoastră expoziție, deschisă zilele acestea la Galeria de artă fotografică a Artiștilor Fotografi din București, se află și o lucrare ce s-a bucurat de mult succes în străinătate. O deconspirați?

— Este cel mai frumos rezultat de pînă acum și pe care l-am obținut în 1986 în Spania, unde la un salon FOTOSPORT (50 de țări participante, aproape 6000 de lucrări) am obținut medalia de aur a salonului și medalia de aur a Federației Internaționale de Artă Fotografică. Lucrarea premiată, reprezentînd o fetiță mofturoasă în fața unui fileu de tenis — o elevă de la mine din oras, expusă și la expoziția de la Galeria din Str. Brezoianu, se află acum într-un muzeu din Spania.

— Dintre toate activitățile creatoare, arta fotografică este cea mai tinăra, și poate din acest motiv nu mi-aș fi imaginat că-și va găsi locul în muzeu.

— Mai multe fotografii îmi sînt solicitate în prezent pentru crearea unui fond de fotografii, ce va constitui nucleul unui muzeu a cărui inaugurare va avea loc în 1992, cu ocazia deschiderii Jocurilor Olimpice de la Barcelona.

— Ca fotograf artistic, în ce raporturi vă aflați cu scrisul? Evident, mă gîndesc la scrisul legat de acest complex mijloc de comunicare artistică — fotografia.

— Am publicat în revista noastră „Fotografia”, mai multe articole de teorie și artă fotografică. Nu pentru că aș crede că posed daruri deosebite în această direcție, ci pentru că trebuie să spriin, am convingerea, cu toate eforturile mișcarea fotografică de la noi din țară.

— Ce reprezintă „Fotochindia”?

— „Fotochindia — Tirgoviste” este numele unui fotogrup încheiat în 1980. Membrii lui actuali (toti legitimați la Asociația Artiștilor Fotografi din R.S.R.): subsemnatul, Ion Sima, Paul Lepădatu, Alexandru Marin, Constantin Mazuru, Ion Zagheru.

— Aveți un sediu, o activitate organizată?

— Încă nu avem un sediu al nostru, dar aceasta nu ne împiedică să ne intrunim, să discutăm sau să plecăm la „vinătoare de subiecte”. Cu toate că sîntem de profesii diferite.

— „Fotochindia” este un „club” deschis oricărui pasionat de fotografie?

— Cam așa ceva. Cea mai tinăra și promițătoare achiziție a grupului nostru — un elev al meu, acum în clasa a VII-a, Radu Bădoiu. Cu puțin timp în urmă, la un salon republican pentru „cel bătrîn”, la Ploiești, a primit cupa oferită de Comitetul județean al U.T.C.

— Fotografia este un mijloc de creație la îndemîna oricui?

— Cînd mă gîndesc la investiția necesară pentru a realiza o fotografie (aparatură, filme, hîrtie, laborator etc.) mor de invidie că în alte arte, dacă ai talentul necesar, poți să crezi capodopere cu cheltuieli minime: un stilou și coală de hîrtie, o vicoară, un nai. Vorba vine că mor de invidie, dar tare mi-e ciudă pe unii dintre fotografi alături de care concurez la saloane fotografice din străinătate, mulți posesori ai unei aparatură pentru profesioniști, aparatură de înaltă clasă la care un „amator” nu-și poate permite decît să viseze.

— Fotografii interpretează ceea ce vede lăsînd în fotografii amprenta personalității sale. Există, în calea acestei interpretări, obstacole pe care trebuie să le depășească un fotograf?

— Pînă la urmă cel mai greu lucru este lupta cu tine, cu îndoielile tale, cu succesele și înfrîngerile.

— S-a definit fotografia ca fiind un instrument capabil de a înregistra și păstra reacțiile omului față de lumea inconjurătoare, operație efectuată cu mare fidelitate și într-o emoționantă dimensiune vizuală, inaccesibilă înainte. Încercați și dumneavoastră o definiție?

— Orice se înfățișează ochiului, poate fi încadrat în una din categoriile: frumos, urît, neinteresant. Fotografia încearcă să surprindă ceea ce produce o vibrație sufletească, în principal frumosul, dar uneori și uritul vieții. De aceea, uneori fotografia are un caracter polemic.

— Peste numai 12 ani vom păși în anul 2000. Vorbînd despre statutul artei în lumea secolului ce se apropie, unii afirmă că arta va dispărea și computerul va înlocui persoana umană și în materie de artă. Cum vede un fotograf de azi, această dilemă?

— Vorbim despre arta viitorului amenințată, cred unii, de mașinile programate să facă artă, și trecem nepăsători pe lângă imaginea obținută de un aparat de fotografiat ținut în mină și manevrat de om, de omul cu sensibilitate, trecem neglijenți pe lângă imaginea obținută de om cu ajutorul tehnicii umanizată de om. Și ne temem că am putea deveni sclavii roboților!

— Mulți pictori au folosit fotografia în procesul creației. Realistii și impresionistii au folosit cu siguranță fotografiile ca un ajutor în tentativele lor de a capta aparențele realității.

— Să ne aducem aminte că prima expoziție a pictorilor impresionisti, curentul care a deschis drumurile artei moderne, s-a deschis (impresionistii fiind respinși vehement la acea vreme) în atelierul unui mare fotograf: NADAR.

— La rîndul său Paul Valéry arăta că în momentul în care a apărut fotografia, genul descriptiv a început să invadeze Litterele, iar Guillaume Apollinaire afirma că maril poezi și maril artiști au, ca funcție socială, de reinnoit fără încetare aparența pe care o îmbracă natura

în ochii oamenilor și că ar fi de ajuns să-ți arunci ochii pe fotografiile unei epoci pentru a-ți da seama de conformitatea oamenilor și lucrurilor cu operele acestor artiști. Dar propun să lăsăm problemele trecutului și ale viitorului și să ne referim la problemele de azi ale artei fotografice.

— Probleme pentru fotografii și fotografie de azi: ascendentul (de moment) al elementului tehnic asupra afectivului; în același timp, performanțele tehnice neajunse la nivelul pe care îl visăm; insatisfacțiile față de posibilitățile materialelor fotosensibile existente; lipsa unui învățămînt în domeniul fotografiei — azi, majoritatea covîrsitoare a artiștilor fotografi sînt autodidacți, lucrează „după uroche”.

— Ați enumerat „problemele” fotografiei. Referiți-vă, vă rog, și la ceea ce vă impresionează în domeniul fotografiei noastre artistice.

— Faptul că Muzeul de Artă al R.S.R. a adăpostit prestigioase expoziții de fotografie ale unor mari creatori din întreaga lume, că Sala Dalles adăpostește din cînd în cînd (fără prejudecata că aici predomină expozițiile de artă plastică de mare valoare) saloane de artă fotografică, faptul că în țară, în diverse localități, anual sînt deschise zeci de expoziții și saloane de fotografie, că se tipărește literatură fotografică, faptul că avem o revistă de fotografie care, după părerea mea, rivalizează sub raportul conținutului, cu cele mai mari reviste de acest fel din lume, faptul că multe nume de fotografi români au notorietate peste hotare, și altele atele, sînt impresionan-te, nu?

— Nu pot decît să subscriu la opinia dumneavoastră. Avem mulți fotografi azi care știu să prindă realitatea în tipare de artă.

— Nu numai azi. Avem în istoria fotografiei românești nume de mare răsune: Al. Szatmari — primul fotoreporter de război din lume; Alexandru Bellu — fotograf care în preajma anului 1900, împreună cu Elena Văcărescu realiza expoziții de fotografie la Paris făcînd cunoscut peste hotare frumusețea plajurilor și etnografiei românești (puțini știu, spre exemplu, că Bellu era prieten bun cu Nicolae Grigorescu și că lucrările lor tratau pînă la identificare aceleași subiecte; care cu boi, chipuri din popor, peisaje, toate pline de un autentic românesc); nu poate fi trecut cu vederea regretatul Aurel Mihailopol, un trubadur al imaginii fotografice și mulți alții peste care țărîna timpului s-a așezat, și de la care ne-au rămas fotografii ce transmit privitorului mesaje către mîntea și inima acestuia.

— Nu-l putem omite pe ceilalți, care sînt încă în viață și răscolesc totul cu ochiul lor neobosit.

— Fără îndoială, sîntem un popor de poezi nu numai în poezie sau în cîntec, ci și în arta imaginii, fie ea și fotografică.

FLORIAN POPA MICSAN

CARTEA DE PROZĂ

Enigma unui accident

Decesul misterios — cu totul inexplicabil — al unui locotenent de miltie, declanșează acțiunea cărții*) lui Corneliu Ștefan, al cărui protagonist, Marc Aurelian, lucrează ca reporter la un cotidian din provincie. Bun prieten cu cel dispărut — cunoscut prin intermediul profesiei sale (în interes de serviciu) — acesta nu încetează să caute un răspuns care să explice plauzibilul accidentul de automobil cărui a căzuse victimă tânărul ofițer, Matei. Preocupare constantă, neslăbită, însă în majoritatea timpului perfect interiorizată. Situația devine complicată cu adevărat abia din momentul în care Mara, prietena lui Matei, ajunge să trăiască împreună cu Marc... de care se îndrăgostise înainte de producerea accidentului, înainte, de fapt, de a-l fi cunoscut propriu-zis, exclusiv din lectura articolelor pe care le semnase. Situație complicată, asadar, și complexă, lăsând cimp liber unei multitudinilor de ipoteze, cu toatele vagi și confuze, neconvingătoare, aceea a unei crime nefiind, de la bun început, nici măcar pusă.

Nu avem de-a face, trebuie precizat, cu un roman polițist și nici cu vreunul „fals-polițist”. În același timp, reporterul simte că motivul morții nu este străin de personalitatea Marelui — ipoteza unei sinucideri însă fiind, și ea, în egală măsură, exclusă. O determinare misterioasă, venită din partea prietenei sale, pare a fi acționat asupra tânărului ofițer, posedând o structură interioară deloc simplă și lipsită de probleme, făcându-l să piardă controlul asupra volanului, într-o noapte de iarnă, cu poale și lumină puțină... Asistăm, până la urmă, pe parcursul celor trei sute de pagini, la tentativele nu prea încununate de succes, de descifrare a personalității feminine „supraviețuitoare” — pentru a-i spune astfel — asupra căreia Marc Aurelian lansează ne-firsite interogații mute, menite să-i clarifice nedumeririle. Suferind de o teroare a singurătății — singurătate prezentă, existentă, și în cazul reporterului, suportată, însă, de către acela, fără prea mari dificultăți — și îndrăgostită, poate și din acest motiv, până la disperare de Marc, Mara intruchipează, fapt ce reiese în finalul ce se constituie într-o lovitură de teatru, un anumit tip din categoria zisă a femeilor fatale, de un gen cu totul neconventional, scăpând oricărei scheme ștulte. „Genul” așa numit rămâne, în realitate, greu de definit, explicația morții fostului ei prieten — o clipă de neatenție căreia este cit pe ce să-i cadă victimă, în exact aceleași condiții, și actualul ei prieten („Matei nu mai trecuse și a doua oară prin stâlpi, el intrase în zid și urma impactului se mai cunoștea”) — devenind, în schimb, destul de limpede.

Mara pare să fie, după „datele” pe care finalul le oferă, o femeie care caută compania intelectualilor cu inclinații mai mult sau mai puțin artistice sau, cu o altă formulă, a bărbaților superiori din punct de vedere intelectual — cu scopul de a-și scoate din starea latentă și de a-și perfecționa propriile tendințe din acest domeniu. Creatoare de modele la o fabrică de textile, ea începe, odată cu traiul în comun cu reporterul, lucrul la o tapiserie de invenție proprie. În vederea organizării unei expoziții colective proiectată de colegii din studenție, Drumurile tot mai dese la București par să favorizeze o anumită înstrăinare între cei doi, pentru ca la vernisajul expoziției, asistând neobservat, Marc Aurelian să remarce prezenta subînțeleasă a unui nou alt prieten, artist și el... Lucrurile nu stau totuși alături de simplu. Mara dorind, de la începutul relației lor, gloria fieceșării dintre ei deopotrivă, dorință manifestată destul de insistent prin îndemnul repetate, adresate prietenului ei, de a depăși condiția de reporter talentat și de a deveni scriitor. O ironie secretă a soartei face însă că talentul latent să-i fie relevat de întâlnirea erotică cu o mai veche prietenă, Rodica,

ospătărită la barul în care Marc era, de mulți ani, un obisnuit al locului, întâlnire consumată (acceptată în sfârșit, pentru a fi mai exactă) în timpul uneia dintre plecările inopinabile în capitală ale Marelui: „...acele ore petrecute în doi, acel moment de breșă nelolală în viața mea a rupt ceva tragic și în același timp banal, în felul de a percepe ce se întâmplă în jur. Și asta s-a transmis și degetelor care bat la masină. (...) în noaptea pe care i-o datorez acestei femei profund nemulțumite și decepționate de perspectiva personală, i-am smuls ceva, o vigoare de spirit, pe care nu o aveam”. Ruptura astfel denumită semnifică creșterea gradului de receptivitate la aspecte existențiale aparte, iesite din cotidian și cu toate acestea întâlnite la (aproape) tot pasul. În viața de dinăuntru de reporter — prezent la evenimentele economice și culturale, rurale și citadine — își face loc, s-ar zice, dimensiunea umană a existenței, concurând-o — dacă nu înlocuind-o rapid cu totul — pe aceea strict „materială”, pragmatică. O sensibilitate, asadar, de cea mai înaltă calitate, o deschidere spre un domeniu neatins până atunci și, de fapt, ignorat de-a dreptul... Schimbarea nu trece neobservată de seții săi — fostul redactor-sef, actualmente adjunct, Costache, supranumit „Fetita”, ca și de Măgură, actualul redactor-sef, om, și acela, după cum descoperă treptat Marc, cu trăsături nebanuite, doborât până la urmă de un infarct — după cum nu scapă cunoștinței lor schimbarea petrecută în viața personală a cunoscutului reporter, care ajunge să nu mai poată suporta singurătatea odinioară abia simțită. Atasamentul față de Mara își are, și el, rolul său, deloc neglijabil: eliberarea totală a capacității creatoare — manifestată inclusiv prin usurința de redactare a materialelor, deficientă până mai acum — este resimțită cu forța de impunere a unui succes înedit. (Romanul se sfârșeste, de altfel, cu scrierea primelor sale pagini de către însuși eroul său: avem de-a face, asadar, cu „romanul unui roman”, „povestit” înainte de a fi scris: nu alta este tehnica proustiană, relevată în volumele finale. Timpul regăsit. Din acest punct de vedere, idealul Marelui s-a realizat, însă, cum se vede, nu datorită ei). Fin analist, cu o putere de pătrundere în mecanismele psihologiei semenilor săi, („Nu faptul că i-am primit diplomele l-a scos din mecanismul lui, adică flatarea, ci faptul că nu i-am dat atenție în prima clipă” — explică el la un moment dat) cu o viață neobisnuit de „plină” — deși, personal, suferă de destule „goluri” pe care este nevoit să le acopere cum poate — prin natura profesiei sale (ceea ce aduce în prim-plan medii, întâmplări și oameni dintre cei mai variați, unii socind de-a dreptul — așa cum este mai vechea lui cunoștință, ce-si pregătește doctoratul studiind, cu o meticulozitate frizând inumanul, viața furnicilor rosii (!)) reporterul Marc Aurelian rămâne un remarcabil personaj, ce permite, implicit, invazia, în paginile cărții, a unei vieți deosebit de dense și „complete”, dând, paradoxal, în paralel, o certă senzație de „cotidian”, de viață dintre cele mai posibil existente, banală chiar... Îmbinarea aceasta de verosimil și de senzational, în care lectorul se regăsește fie și parțial, este dată de cuprinderea remarcabil de largă, asociată cu un spirit de observație cărui nu-i scapă multe, a realității de zi cu zi, care se dovedeste a avea, însă, un număr mult mai mare de „fate” decât se recunoaște îndeobște, aspect ce menține o tensiune destul de ridicată a lecturii. Aceeasi particularitate se întâlnește și în privința accentuatei note de mister ce o învaluiște, până în final, și, la o adică, și dincolo de el, pe protagonista principală feminină. La urma urmei, lucrurile stau deseori în fel și în realitatea cea mai frecvent întâlnită.

NICOLAE BALTA

*) Corneliu Ștefan — *Adio cu nopțile de unul singur*, Ed. Eminescu, 1988.

CARTEA DE POEZIE

Litera stacojie

Intr-o epocă în care post-modernismul recuperează cu asiduitate mai toate aluziile pierdute ale culturii, artificii de care uzează titlul meu (să zicem, falsa trimitere) nu suferă nici măcar de originalitate... Cum nu putem acuza de acest păcat nici majoritatea volumelor ce apar la binecunoscuta editură *Litera!* De mult timp mă tenta creionarea unui mare semn al mirării față de avansarea de producții, purtând sigla respectivă, aparținând diverselor compunători lirici; ocazia ivindu-mi-se din nou, iată-mă în situația de a comite actul critic de rigoare, nu înainte de a preciza, că, dacă volumele ce apar la *Litera!* „în regia autorului” reprezintă „cele mai multe, exerciții poetice à plaisance, metatextul nu poate fi decât „outrance”...

Există, cred, trei categorii de literați care apelează la serviciile editurii. Sînt, mai întii, poeții, aceia care, se pare, nu găsesc înțelegerea cuvenită la instituții similare specializate. Uncori (rareori) căvțile astfel apărute se constituie în veritabile evenimente. E cazul ră amintim antologiile *Cinci și Aer cu diamante*, toți autorii de aici reușind, însă, finalmente să se impună și în cadrul altor planuri editoriale. Nu mai departe de anul trecut, o figură insolită a literaturii actuale (l-am numit pe Șerban Foartă) utilizează, de asemenea, poate totmai datorită structurii aparte a holorimelor sale, serviciile *Literelor*. O a doua categorie o constituie grupul, la fel de puțin numeros, al autorilor (ca și) onorabili, parte dintre ei posedind — fapt greu de ignorat! — și certificate de valoare emise de unii critici și sau scriitori cu nume. Este cazul lui Aurelian Titu Dumitrescu (care întreține, cu *Antumele sale*, ajunse la numărul 6, un adevărat serial literar), al mult (a)clamatului Mihai Gălățanu („Aminescu”), sau, ca să revenim într-un timp și spațiu redacțional mai apropiat, al liceanului (în momentul apariției volumului) Ionuț Cirjan. În fine, plutonul, aflat într-o continuă expansiune, cucerește până și zonele cele mai puțin credibile ale periferiei (aproape) poetice, într-o revărsare inflaționară de volume. Din păcate, visul lor de a fi poeți măcar preț de un volum este irealizabil, deși prețul în sine nu e deloc de neglijat...

Prilejul de a glosa polemic pe marginea acestor „cestiuni” mi-l oferă autorul roșioran (de Vede) Stan V. Cristea, care se oferă de bună voie și nesilit de dorința de notorietate în chip de țintă vie a turnirului critic. *Virsta mă arde* exclamă dînsul încă din titlu și nu pot rezista tentației de a emite exclamația pereche: „*Litera!* vă arde!”, stimate Stan V. Cristea!

Dar, vorba lui Saint-Exupéry (citată ca motto), lumina care însoțește arderea contează, și nu invers. Se insistă pe această idee, accentuându-se posibilitatea deculpabilizării prin inexistența de facto a „corpului delict” (urma vinovată!), acesta fiind înlocuit printr-o regresivitate în melancolie: „pentru mine însă nu arde / decit o luminare peste lemn / de sălcim, uscat la soare / și pe coajă fără nici un semn...” (p. 52) Persistența malignă a memoriei fiind inoperantă, autorul va căpăta, deci, cautiunea uitării. La porțile literaturii, Stan V. Cristea bate cu discreție, fără a-l agresa prea mult pe cerber (*id est* măriia sa criticul), mulțumindu-se cu o rapidă privire aruncată înăuntru (și... „în ochii lui cerul se simte”). Autorul se află, probabil, în dublul său, poetul, și... *litera il arde!* Ii admir curajul, dar nu-i sugerez încă să mizeze pe virtuțile perseverenței.

DAN-SILVIU BOERESCU

Vasile Damaschin sau pasiunea cronicii literare

O întâmplare norocoasă a făcut să-l cunosc pe Vasile Damaschin (n. 25 ianuarie 1909, Birlad — m. 17 noiembrie 1987, București), cronicar literar și pasional cercetător al fenomenului literar interbelic. Era o natură distinsă și bonomă, discretă și afabilă. Avea un mod special de a evoca oameni și întâmplări din viața literară și culturală a Bucureștiului și Birladului de dinainte și după al doilea război mondial. Din cele câteva întâlniri pe care le-am avut cu Vasile Damaschin, mi-am putut da seama de temeinicia sa cultură literară, estetică și filosofică. Nu făcea nici măcar o singură afirmație fără să recurgă la o autoritate în materie. Poseda o intuiție sigură a oamenilor, a valorilor încorporate în cărți, tablouri și muzică. A susținut o penetrantă

cronică literară într-un apreciabil număr de ziare și reviste. Demne de reținut sînt *Graiul nostru*, *Serisul nostru*, *Universul literar*, *Seara*, *Credința*, *Herald*, *Floarea de foc*, *Vremea*, *România literară*, *Convorbiri literare*, *Timpul*, *Capitala*, *Lumea românească*, *A acțiunea*, *Azi*, *Calendarul*, *Facla*, *Familia*, *Limba română*, *Viața literară*, *XV și Unirea*. Seria cu nerv, totdeauna la obiect, releva valoarea și nu eluda minusurile. Recenziile, cronicile și notele sale se constituie în niște autentice modele pentru generația noastră. Era un prețios coleg. O intervenție a scriitorului I. Gr. Oprîșan găsește imediat ecou în scrisul său: [București] 10 aprilie [1941], *Prea stimate domnule Damaschin, Mă iartă te rog că-ți fac o mică supărare. Cînd a apărut noua mea carte „Vaduri și bul-*

boane” am trimis-o pe adresa d[omnului] George A. Petre la redacție. Aflind din ziarul „Unirea” că trebuiesc trimise 3 cărți — am mai trimis două exemplare] pe adresa redacției. N-am văzut măcar menționată apariția. Asta-l supărărea pe care o fac unui lubit confrate birlădean. Aștept, dacă e posibil, telefonic un răspuns (40 905 sau 40 867). Mi-a plăcut foarte cuvîntul duos, cu privire la strigătul Birladului pe care l-ai scris d[umneal]ta în „Unirea”. Fii sănătos! Al d[umne]itale cu caldă prețuire I. Gr. Oprîșan. (Domnului V. Damaschin în redacția ziarului „Unirea” strada Sărindar, 5—9, Loco). Cred că a sosit momentul ca publicistica literară și culturală a lui Vasile Damaschin să fie restituită în ce are mai durabil. S-ar comite un act de dreptate literară.

NICOLAE SCURTU

Cronica literară în linii frunte de LINU

Valeriu Cristea, *După-amiaza de simbătă, confesiuni*, Editura Cartea Românească, 1988.

Trecînd de la critică la proză, Valeriu Cristea ne dezvăluie ceva din viața sa intimă.

Posteritatea lui Nichita Stănescu

Cronica literară

de AL. PIRU

La cinci ani de la moarte, Nichita Stănescu se află în plină actualitate, e încă unanim prețuit ca poetul numărul unu al generației postbelice, precursor și model al generației noi. După ediția definitivă de poezii întocmită cu acordul său de Alexandru Condeescu, **Ordinea cuvintelor**, apărută în 1985 la Cartea Românească (Colecția „Mari scriitori români”), editura Minerva publică de curind în colecția „Arcade” o importantă antologie cu o amplă postfață de Cristian Moraru sub titlul simplu **Poezii**. Din cele 668 de poezii, cite se află în **Ordinea cuvintelor**, Cristian Moraru antologhează 348, ceva mai mult de jumătate.

Selecția e în ordine descrescândă. Primele trei volume (**Sensul iubirii**, **O viziune a sentimentelor și Dreptul la timp**) lasă deoparte puțin (trei, cinci, treisprezece poezii). Volumul **11 elegii** e reproducător în întregime. Din **Obiecte cosmice** (ciclu în antologia **Alfa**) se scot aproape două treimi, ca și din volumul **Roșu vertical**. La mai puțin de jumătate e redus volumul **Oul și sfera**, în schimb o singură poezie se dă la o parte din **Laus Ptolemei**. Din **Ne cuvintele** rămân mai puțin de două treimi, din **Un pământ numit România** aproape o treime, din volumul **În dulcele stil clasic** mai puțin de jumătate, din **Belgradul în cinci prietenii**, cam două treimi, din **Măreția frigului** mai mult de jumătate, din **Epica Magna** la fel, din volumul proiectat **Operele imperfecte** sub jumătate, din **Noduri și semne** peste ju-

mătate, din ciclul **Opere impersonale** (din periodicele ultimilor ani) o treime, din postume numai două din treisprezece.

Postfața lui Cristian Moraru, o hermeneutică a poeziei lui Nichita Stănescu, motivează selecția. Autorul antologiei susține că cel mai bun Nichita Stănescu e cel din prima fază a poeziei sale, desfășurată între 1960 și 1968, de la **Sensul iubirii** până la **Laus Ptolemei**. Avem aici poetul care se delimitează de poezia epocii (scriau acum Eugen Frunză, Valeriu Gorunescu, Ion Gheorghe, dar și Arghezi, Beniuc, Miron Radu Paraschivescu), reînstituind drepturile interiorității, din perspectiva trăirii lumii ca unitate și a ființei ca prezență într-un univers armonios. Poetul adoptă procedeele similarității, vede lumea prin intermediul metaforei, în contra procedeelelor contiguității, ale lumii reprezentate metonimic. Lirismul se întemeiază pe cosmicizarea umanului și antropocentrizarea cosmosului. Natura fiind parte a omensului, omul e o funcție a naturii, el asistă la zorii lumii sau o făurește din propria-i substanță. În această etapă, obiectele și semnele lor coincid, cuvântul e logos, rațiune și esență a celor ce sint. Poetica din această etapă a lui Nichita Stănescu e una a **integrării**.

A doua fază, desfășurată între 1969 și 1972, de la **Ne cuvintele** până la inclusiv **Măreția frigului** (câci **Clar de inimă**, 1973, și **Starea poeziei**, 1975, sint culegeri, prima cu versuri de dragoste, iar a doua cu piese din toată producția anterioară), se subsumează unei poezii a **dezintegrării**. Asistăm la desubstanțializarea și deindividualizarea lumii. Între semn și obiect (referent) intervine o ruptură, în sensul că atât semnul cit și obiectul se semnifică fiecare pe el însuși, încit cuvântul devine necuvint. În lume e loc numai pentru ființa care se autosemnifică, nu și pentru semnele ei. Dacă în prima fază, lumea era una a sufletului în stare vegetativă, acum ne găsim în lumea spiritului, odată cu nașterea (obiectivarea) conștiinței de sine. De unde precaritatea evidentei. Nu există înțeles, ci numai înțelesuri, universul e autotelic, conști-

ința refuză alte conștiințe. A intervenit o criză a limbajului. Definiția poetică a eului (a ființei în genere) are o absolută autoreferențialitate: definiția (semnul) ființei implică doar ființa definiției (a semnului), în cuvintele poetului (**Cine sint eu? Care-i locul meu în cosmos?**): „Eu sunt cuvântul sunt”.

A treia fază în sine, desfășurată între 1978, de la **Epica Magna** și până la sfârșit (ultimul volum publicat e **Noduri și semne** din 1982, dar autorul a putut să-și controleze și ciclul **Opere impersonale** din ediția pregătită pentru tipar împreună cu Alexandru Condeescu **Ordinea cuvintelor**) se întemeiază pe o poezică a **reintegrării** (eternei întoarceri a logosului), concepută sub semnul extincției, a disoluției prezenței pe care un eseist, Ihab Hassan, ne informează Cristian Moraru, o pune la baza postmodernismului (**The Dismemberment of Orpheus. Toward a Post-modern Literature**, New York, Oxford University Press, 1982). S-ar mai putea spune că lirica lui Nichita Stănescu se desfășoară între geneză și apocatastază, între facere și desfacere (desmembrare), între Eros și Thanatos. Dacă e să percepem o diferență de ton între cele trei faze, aceea e de la jovial la cerebral și apoi la imperceptibil ironic. Cităm pentru cea din urmă atitudine din **Nod 17**: „Mi-e viața veșnică și rană / și nu pot să mor / și ninge și nu pot să mor / și-mi este foarte frig cînd foarte ninge / și nu pot să mor!”. Repetițiile, elipsa și inversiunea din penultimul vers afectînd dereglarea vorbirii într-un moment atît de dramatic vizează fără doar și poate comicul. În privința dereglării se poate face o trimitere la Bacovia, de a cărui **Lacustră**, Stănescu se distinge totuși prin a sa **Lacustră** din **Opere impersonale**, conținînd nu o angosă, ci o ironie la adresa absurdului oniric.

Nichita Stănescu, poet tragic, vorbind patetic de toropelile morții? Îl vedem în **Dialog cu Oda în metru antic** luînd peste picior existența, desigur cea obișnuită, vegetativă, fără aventuri spirituale: „Ah, ce întâmplare și viața noastră! / Ce în-

timplare verdele de pe iarbă. / Ce accident de suflet calul alb pe colină. // Su-puși cuvîntului, de verb mă rog, / du-mă odată din groaza victiilor, / du-mă, du-mă, / și nu mă mai pedepsi / și mie nu mă mai redă-mă!”.

Pe lângă alte inserturi intertextuale și hipertextuale de extracție eminesciană (de exemplu, „Tragică durere, dor de nedescris / de un drag de stîncă / Plinsu-mi-s”), Cristian Moraru ne atrage atenția asupra unui **Triptic eminescian (Eminescu adolescent, matur și ultim)** din **Opere impersonale** la care am putea raporta metamorfozele poeziei lui Nichita Stănescu însuși. Nefăcînd nici o comparație de valoare între Eminescu și Nichita Stănescu, cum nu face de altfel nici Cristian Moraru, putem admite și la Nichita Stănescu, la începuturile sale, un entuziasm pentru precursorii săi (cei dintre 1920—1948, Arghezi, Bacovia, Barbu ș.a.) o natură impregnată de Eros, o poezie de aspect meditativ, filosofic, în continuare, însă de o cu totul altă factură, de sursă kantiană și schopenhaueriană și prea puțin hegeliană, în fine o depășire a romantismului prin observarea umanității pe latura morală, tipologică, poezia unui moralist care se exprimă gnomic. Nimic din toate acestea nici în **11 elegii**, nici în **Ne cuvintele**. Eminescu era, în căutarea cuvîntului ce exprimă adevărul, nu ajunsese la ruptura dintre obiect și semn, criza de limbaj nu era a sa, ci mai mult a contemporanilor săi. Ce e drept, în proporții diferite, și Nichita Stănescu a revoluționat limbajul liric dinaintea sa. Ce ne spune el despre Eminescu în **Tripticul amintit**? Încă din adolescență, Eminescu poseda magia cuvîntului născător de lume și de idei. Eminescu maturul se creează pe el însuși, propunînd semenilor, omului contingent, condiția lui Hyperion, a celui care merge pe deasupra pămîntului. În sfîrșit, ultimul Eminescu dă morții semnificația nemuririi, întorcîndu-se în logosul veșnic. O astfel de „suavă recădere a cuvîntului în sine” începe să fie și mitul lui Nichita Stănescu pe care antologia de față și postfața ei încearcă să-l impună.

OPINII DE CRITIC TÎNĂR

Nucleul narativ al romanului psihologic are ca punct generator **incipientul rațional**, care este trecut, în ordine spațio-temporală, în **afect**, realizîndu-se astfel echilibrul operei și unitatea-i narativă. Este și cazul romanului rebrenian **Pădurea spinzuraților**, în care aspectul rațional deține subaspectele conștient și inconștient și formează punctul forte al structurii de adîncime a romanului. De aceea, funcțiile pe care se clădește acțiunea (rațională sau afectivă) romanului comportă o cauză rațională, conștientă sau preconștientă, iar nu una afectivă.

Funcțiile romanului, delimitate pe baza lexemelor, sînt funcții dinamice, care pot fi actualizate, activate de-a lungul discursului: funcția de modificare-umeliorare (a distruge reflectorul, a se logodi, a regăsi iubirea pentru oameni, a dezerta etc.), funcția de prejudiciere (a vota spinzurarea lui Svoboda, a fi rănit, a rupe logodna, a fi spinzurat etc.), funcția de pedepsire — care diferă de cea „prejudicioasă” prin sintaxa actanților, a personajelor sau ideilor antrenate în acțiune (a fi spinzurat e, pentru Curtea Martială, o pedepsă) —, funcția de participare (a fi de aceeași părere, a apăra), funcția de comunicare (a discuta, a mărturisi, a se confesa, a spune, a întreba etc.) și funcția psihică (a-și face datoria, a urî, a cere moartea etc.).

În **Pădurea spinzuraților** există o singură funcție calificativă, cu forme opuse, pozitiv și negativ, ceea ce înseamnă un singur predicat, a fi hotărît (nehotărît), rezultat tot dintr-un proces rațional, mai mult sau mai puțin conștient.

Ne aflăm în fața unui roman psihologic care ar fi putut exploata mobilurile psihice pentru diferite acțiuni, dar de fiecare dată aceste mobiluri, mai cu seamă criza de conștiință, sînt secundate de funcții dinamice transante, încit acestea par adevărate cauze.

Acțiunile pot sau nu pot să se întimplă. La nivelul acestui dualism — o continuă pendulare — se realizează tensiunea dramatică. Simetria globală a ro-

manului este dată de repetarea anumitor secvențe, cadre narrative. Construcția pe un singur plan nu este caracteristică paralelismului sau antitezei, dar favorizează ritmul datorită simetriei și alternanțelor. De exemplu, narațiunea începe și se sfîrșește cu o prejudiciere cu agenții inversați (Apostol Bologa-Svoboda; Război-Apostol Bologa) pentru ca apoi să aibă loc o reorganizare simetrică intratracțională.

Prins în avalanșa logică-temporală, eroul Apostol Bologa stă sub semnul crizei. Cauza liminară a acestei crize este războiul, ceea ce face ca romanul să fie aureolat de o cauzalitate primordială. Evenimentele se supun unor cauze aparente și reale, unor cauze directe și indirecte.

Cauzele directe sînt dictate de

Apostol Bologa, reprezintă contexte de manifestare a dramei eroului. Deruta morală a lui Apostol Bologa este susținută sau negată prin participarea, confruntarea cu axa modalității existențiale: a vrea — a ști — a putea — a face. Apostol Bologa rămîne la nivelul lui a vrea.

În momentul în care încearcă depășirea acestui nivel, el îl obține pe a ști, cu riscul autonegării. Spinzurarea lui Apostol Bologa este, în fond, o sinucidere. Deși a ști pare premeditat, marea emoție, restrînsa interioră îl conduce spre imposibilitatea dezertării. Față-n față cu a ști, Bologa își „uită” propria ființă, se îndepărtează de sine, se autosuprimă, în favoarea dragostei de oameni. Astfel, **Pădurea spinzuraților** propagă ideea de iubire universală.

Structuri narrative în romanul psihologic

rațional: plecarea pe front ca urmare a orgoliului de a deveni erou, condamnarea lui Svoboda etc. Cauzele indirecte se situează în zona crizei de conștiință a lui Apostol Bologa și, deci, cauzalitatea devine ambiguă, oscilantă.

Verbul a dezerta își cîștigă, în fiecare parte a romanului, specificitatea, prin subordonarea față de o cauză morală (a nu putea lupta împotriva neamului său) sau de o cauză concretă (a lupta pe frontul românesc, ceea ce, pentru Bologa, constituie o frustrare).

Asistăm la o permanentă pendulare între posibil și real, între referirea la o cauză și pregătirea în fapt a contrariului ei. Construcția rigidă, adesea impersonală, din celelalte romane, este schimbată, în **Pădurea spinzuraților**, pe o tehnică a discursului deschis spre interpretări multiple.

Apostol Bologa, la fel ca Ion (din romanul **Ion**), e cel mai bogat relaționat personaj-agent, intrînd în conjuncție (relație) cu majoritatea absolută a actanților. ceilalți actanți se află în relație de dependență față de

din copacul spinzuratului singuratec...”.

Repetiția, care formează fundalul obsesiv al cărții, este imaginea sublocotenentului Svoboda. Impresia lui Bologa în momentul-cheie al distrugerii reflectorului („Și strălucirea i se părea ca privirea lui Svoboda sub streang, cînd...”), va fi dinamizată, încercată de semnificații. În final: „Zărintu-l așa, Apostol Bologa își reaminti brusc că l-a văzut (...) la execuția lui Svoboda...”. Alături de imaginea lui Svoboda apar sintagmele: front românesc, git alb, subțire, a sugruma.

Reticenta este un alt procedeu utilizat de Rebreanu, procedeu care punctează caracterul deschis al replicilor personajelor. Viața trăită lăuntric, în profunzime, face ca Bologa să fie un personaj interiorizat, chiar

nînd în concurență cu descele notații de natură în care termenul are valențe exclusiv denotative: „Și întunericul umed, inecăcios îi strîngea în clește inima, din ce în ce mai fără milă”.

Tot la nivelul imaginii, putem considera grupările imagistice formate din cuvinte incompatibile semantic, dar care, prin relaționare gramaticală, transmit intensitatea durerii morale prin reprezentarea senzației de durere fizică. Comparațiile („toate cuvintele i se incubară în inimă ca niște spini”, „cu o voce ca o lamă de cuțit”), metaforele („clestele fierbinte al unei păreri de rău”, „indoielile îi roaseră creierii toată noaptea”) sau personificările delimitează foarte exact, în arta rebreniană, o estetică a stărilor-ipse, a stărilor aflate la limita dintre abstract și concret.

Imaginea senzorială marchează criza morală în multe situații contextuale. De exemplu, criza morală din timpul procesului anticapează într-un fel sfîrșitul dureros al lui Apostol Bologa: „ii țîșni prin creieri ca un fior de foc, încit parcă simțea cum îi sfîrșie celulele cenușii”.

Starea de confuzie, de nelămurit, susținută de reacțiile emotive, evoluează de la frică la groază (în partea a doua a romanului). Prezența exagerată, uneori, a stărilor de frică și groază, trădă că un fel de suscitare care fixează pe a fi față de a părea din exterior, la început. Afirmația unei atitudinii ireconciliabile nu este decît reversul unei emoții consumate în adîncuri (subacustic): „Locotenentul salută și înaintă... izbucnind apoi foarte nervos și cu o voce zgîrîietoare”. Pentru ca apoi emoția să fie numită, să se instaleze la suprafață: „Inima i se frămînta într-o emoție aproape dureroasă”. Senzația de durere se substituie la Rebreanu traumatismelor morale, imaginile din planul evolutiv corespunzînd liniei ascendente a proceselor psihice.

Într-o altă ordine de idei, trăirile psihice sînt echilibrate prin prezența elementului naturalistic. Peisajul trece în noi, devine o stare a sufletului nostru. Există deci un acord perfect între momentul psihologic și manifestările naturii.

SIMONA CONSTANTINOVICI

CUM A FOST

După două turnee de documentare în județele Constanța și Bihor (al treilea se va desfășura în Vrancea în cursul lunii noiembrie), Cenaclul literar-artistic „Confluente” și-a reluat activitatea obișnuită, de prezentare a creațiilor aparținând celor mai tineri autori și de dezbateri pe teme de-acum cunoscute: calitatea producției artistice a tinerilor, de preferință elevi de liceu și studenți, stimularea, orientarea și promovarea tinerilor creatori — schimbul de miine al culturii și artei noastre — nivelul estetic al acestor creații literar-artistice și raportarea lor permanentă la realitatea tumultuoasă a zilelor noastre.

Deschiderea noii stagiuni — 1988/1989 — a Cenaclului literar-artistic „Confluente” a fost, în acest context, un adevărat eveniment pentru tinerii creatori și a avut loc marți, 18 octombrie, în locul devenit de tradiție — Ansamblul artistic al U.T.C. Prezența masivă a poezilor și prozatorilor, a criticilor aflați la început de drum, precum și a celor care admiră și susțin creația literar-artistică tinăra a dovedit că activitatea de dezbateri a cenaclului era așteptată și că se cere a fi îmbunătățită pentru a răspunde și pe mai departe intereselor afirmării literaturii și artei tinere. Au citit în prima seară a acestei stagiuni doi poeți studenți — Dan Semencescu (Automatică) și Constantin Crețan (Medicină) și o prozatoare, proaspăt absolventă de facultate, ingineră Adriana Popescu. Marea varietate de opinii exprimate pe marginea textelor prezentate a dovedit că cei trei scriu incitant, interesant. Au luat cuvântul: Gabriel Rusu, Mihai Antonescu, Gabriel Năstase, Iulian Costache, Marian Mierlă, Dan-Silviu Boerescu, Alexander Baumgarten, Andrei Dirlău ș.a. Un moment cu totul deosebit, intrat în obișnuița Cenaclului literar-artistic „Confluente” a fost cel al prezentării unei noi creații muzicale. Studentul Dan Dediu de la Conservator (Compoziție) a prezentat și interpretat „Sonata a II-a pentru pian”, una dintre cele mai noi lucrări muzicale ale sale. Cronicarul muzical al „Suplimentului literar-artistic al Școlii tineretului”, studenta Valentina Sandu (Conservator-Muzicologie) a comentat această sonată considerând-o ca făcând parte „din creația actuală pusă sub semnele post-modernismului”.

Ședința cenaclului a fost condusă de poetul Lucian Avramescu.

Dan Dediu, un talentat compozitor tinăra

DAN DEDIU (n. 1967) este, în prezent, student în anul IV al Conservatorului bucureștean „C. Porumbescu” la secția de compoziție, unde studiază cu Ștefan Niculescu și Dan Constantinescu.

Pe parcursul primilor trei ani de studii universitare a obținut Premiul I de compoziție la: Concursul „Gh. Dima” (Cluj-Napoca), la Festivalul Artei și Creației Studențești, precum și Premiul I pentru duo pianistic la același Festival.

De fapt, seria distincțiilor pianistice începe din anul de liceu: premii la patru ediții succesive ale Festivalului național „Cântarea României”; Premiul IV la Concursul internațional Senigallia — Italia (1983) și Premiul II la Concursul internațional Viotti-Valsesta — Italia (1983).

Despre manifestările solistice și compozitice ale lui Dan Dediu critica muzicală consemnează în: Revista „Muzica”, „Supli-

mentul literar-artistic al Școlii tineretului”, „Viața studențească”, „Săptămîna”, „Informația”, „Steagul roșu” ș.a. Creația sa de pînă acum cuprinde trei Sonate pentru pian, un ciclu de Cinci piese pentru pian, Piese pentru vioară solo, harpă solo, fluier solo; Sonata pentru două pian, trei Trio-uri (de diferită componență instrumentală), două Cvatete de coarde, un Cvintet de suflători alamă, Arii latine, Pădurea ceasurilor și Litanie pentru un fluture — pentru bariton și pian; Concert pentru pian și orchestră ș.a.

Dintre aceste lucrări, Sonata a II-a pentru pian — prezentată în Cenaclu — tinde spre o sinteză pe un plan metastilistic, incorporînd aluzii culturale (elemente de stil romantic, impresionist, neo-clasic etc) consemnate și interpretate cu ironie.

Adriana Popescu Întîmplări cu Narcis Proză citită în cenaclu

Era emoționat și fericit, așa cum nu-și amintea să fi fost vreodată și dacă Matei le-ar fi prezis acum cîteva ani, cînd le făcuse cunoștință, că vor ajunge să trăiască și clipa asta, cu siguranță că i-ar fi ris în nas, cu aerul lui de superioritate, așa cum făcuse de atîtea și atîtea ori, cînd era bombardat cu ironii pe care se făcea că nu le pricepe. Alina nu era decît un flirt, o puștoaică naivă, ce nici măcar nu terminase școala de desenatori... și-apoi, nu cores-pundea deloc cu idealul de femeie pe care și-l făurise el: în primul rînd avea doar un metru cincizeci. Cum ar apărea ei pe stradă cu diferența asta de înălțime? În al doilea rînd, era pistriuată, iar el nu suferea pistriuii, iar corpul... nefinisat, așa... parcă era o fetiță... N-avea nici studii superioare... Încercase la filologie, îi plăceau versurile... Toată lumea încercă...

Matei era în stare să pună pariu că astea-s cuvintele doamnei doctor (căci pentru el, părinții lui Narcis nu erau alt-cineva decît doamna și domnul doctor) și de altfel, credea că o să cam aibă de furcă cu dum-neaci, că n-o să-i placă Alina. Altceva visează dînsa pentru unicul băiat al familiei Alexiu... Într-un... dispare, seră vreo... și ori... îi povestis... laltă obses... gurătate și... un fel de... aceeași ac... risit... care... străn... tența dual... dularia în... viață pe... teleagă și... gă el, cald... nu mai sir... odată.

Încerca să citească, dar lîte-rele îi jucau în fața ochilor. Pînă cînd? Și mai erau și ore-le de gimnastică ale Mihaelei... Cit chin.

Și totuși, monstrul era el, zicea privind-se în oglinda stîmbă din hol, uite, cu fața lungă, lungă și cu ochii bulbu-cați sau cu nasul nefiresc de mare și fruntea teșită... Din orice colț s-ar fi uitat, tot așa se vedea, numai că de obicei nu băga de seamă... Nimeni nu bă-ga de seamă... Un monstru di-

form, fără sultă priet care l-au vreodată... stare să lu frumos, ni înfirmă. Îi dorea să o știa de ce, nă, dar îi s ca o rană începuse s Se imbră buchet im alergase la o vād pe du-mă la Cîte nop lală, cite l cuvinte as se topeau s sătoare în aflat; cup știind ce s tocmai ca pentru pri Devenise parcă nîm decît gimn rătoar răzbă, a diferent ir

aceluiași e un rezulta ei... Expre gura ei co Intri-un... dispare, seră vreo... și ori... îi povestis... laltă obses... gurătate și... un fel de... aceeași ac... risit... care... străn... tența dual... dularia în... viață pe... teleagă și... gă el, cald... nu mai sir... odată.

Familia? excepția M șonticînd treba bil cine e fata telefon... — F și ce mar șt fii foarte f potrivit... In tor, căci de e ca și pie nunc te pe — Poveș bagă ai m

SCURTĂ RETROSPECTIVĂ

PRIMA ȘEDINȚĂ

Data: 5 noiembrie, 1987. Locul: București, la sediul Ansamblului artistic al U.T.C. Au citit: **Olguța Ghișescu** (poezie) și **Dan Lungu** (proză), amîndoi elevi, pe atunci, în ultima clasă de liceu. Și-au dat concursul: violonistul **Gabriel Croitoru**, de la Filarmonica din Ploiești, și corul de cameră „Preludiu”, dirijat de **Voicu Enăchescu**, al Ansamblului artistic al U.T.C.

ȘEDINȚA A DOUA

Data: 3 decembrie, 1987. Locul: București, la sediul Ansamblului artistic al U.T.C. Au citit: **Ionuț Cîrjan** (poezie), pe atunci elev în ultima clasă de liceu, și **Iulian Costache** (eseu), pe atunci student în ultimul an de facultate.

ȘEDINȚA A TREIA

Data: 4 februarie, 1988. Locul:

București, la sediul Ansamblului artistic al U.T.C. Au citit: eleva **Adela Dumitru**, studentul **Cristian Popescu** (poezie) și studentul **Daniel Bănuțescu** (proză).

ȘEDINȚA A PATRA

Data: 1 martie, 1988. Locul: Timișoara. Au citit: studentele **Simona Constantinovici** și **Simona Umbres** (poezie) și **Lucian Vasile Szabo** (proză). Și-a dat concursul violonistul **Radu Blidar**, elev. Au fost proiectate creații ale Cineclubului C.F.R. Timișoara, realizate de **Mircea Radu** și **Ioan Marcu**.

ȘEDINȚA A CINCEA

A avut loc în cadrul manifestării culturale „Salonul cărții pentru tineret”, organizată la Sala Mică a Palatului Republicii Socialiste România, în perioada 22—26 martie, 1988.

ȘEDINȚA A ȘASEA

Data: 31 martie, 1988. Locul: București, la sediul Ansamblului artistic al U.T.C. Au citit: elevul **Bogdan O. Popescu** (poezie) și regizorul **Valeriu Drăgușanu** (un fragment dintr-un scenariu de film inedit).

ȘEDINȚA A ȘAPTEA

Data: 9 mai, 1988. Locul: Iași. Au citit: eleva **Corina Berdan**, studenta **Manuela Horopciuc** (poezie) și studenta **Oana Lazăr** (proză).

ȘEDINȚA A OPTA

Data: 14 iunie, 1988. Locul: București, la Liceul de Matematică-Fizică nr. 1. Au citit: elevii **Clarisse Popa**, **Andreea Mattei**, **Gandhi Georgescu**, **Marius Stoian**, studentul **Augustin Ioan** (poezie), și elevii **Patric Popescu**, **Napoleon Helmis** (proză). A fost prezentată o selecție din lucrările pictorului **Tony Dumitru Stanciu**. Invitat de onoare: poetul **Grigore Vieru**, din R.S.S. Moldovenească.

Dan Semencescu

Poezii citite în cenaclu

***

orașele de sticlă...

...pacea noastră deghizată în miriapod imaginea spaimei în ROGVAIV-uri muntele despletit pînă la ușile inerte apele crescute fără înălțime peste podurile de sticlă mată păsări de pradă lunecînd prin acoperișuri...

...imaginea fulgerelor...

...copacii privesc desbrăcați ploaia...

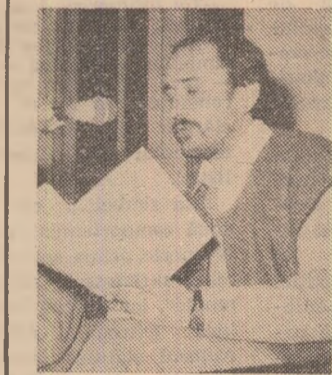
În turnuri fără umbre ceasurile mecanice plîng

nevîind să-și recunoască vina ce și-o strigă la fiecare secundă în piața casantă odată cu invazia stelelor...

...prin poduri vinovate stau plantele înflorite în ierbare stringînd la piept culorile spectrului...

***

...s-a închis sezonul de vînătoare și cerbii aflînd pasc liniștiți...

Opinii (pe scurt) ale participanților

● „Dan Semencescu surprinde prin puterea de metaforizare și de concentrare a imaginii. Remarcă un lirism propriu fecund și o conștiință poetică bine conturată”. (Gabriel Năstase).

● „În poezia lui Dan Semencescu este vorba de o bună asimilare de motive culturale, de o versificare diafană a cotidianului, în felul în care se respiră, ușor”. (Dan-Silviu Boerescu).

● „Poetul izbutește metafore care conving și emoționează” (Andrei Dirlău).

...pușca în cui prefăcută că doarme mă urmărește atentă cu nările de braconier fumegînd...

***

peste surisul apei — covor

rănit de frunze...

***

s-a slobozit culoarea răscoaptă-n pragul serii și verdele din codrii

***

se-ndoaie cîntecul sub brazdă — rupînd

pămîntului culoare...

***

ingenuchiați dorm arcașii cu săgeata în trup ostenită.

***

...rătăcesc pe spinarea singurătății uriaș elefant care din cînd în cînd se privește-n oglindă și citește în stele...

cîteodată se scutură furios și atunci — plouă mărunt...

Poem cu cai

...caii se zbat aducînd dreptatea lu Nichita Stănescu

...picioarele li s-au tocit pînă la trunchi și acum

aleargă rostogolindu-se împinși de aburul nărilor...

în lume parcă se taie copaci — aievea trec care de luptă

iar pietrele crapă mîngîind caii...

sese Narcis cu jumătate de gură, dar seara, când ajunsese acasă, avea să constate că Matei avusese dreptate... Pe când se decăta lingă cuierul din hol, nehotărându-se dacă să-și trădeze sau nu prezența, își auzi părinții discutând în sufragerie. Prin ușa întredeschisă le putea zări chipurile deformate, reflectate în apa tulbure a oglinzii.

— Ai văzut-o? zicea maică-sa. E slabă, mică și urită. Ce-o fi găsit la ea! E atât de palidă, anemică... Neterminată... Ștearsă... E desenatoare! Auzi, tu, desenatoare!

Taică-său fuma. Fuma în sufragerie, unde nici în rarele cazuri când aveau musafiri nu era permis... Îi făcea rău Mihaelei.

— Și orfană, continua plină de ură. Tu știi cum cresc fetele astea fără tată? Țipa. Iar maică-sa știi ce e? și bătea nervoasă darabana în tăblia mesei, urmărind chipul imposibil al soțului. Dactilografă! izbucni reluându-și plimbarea prin cameră, sub privirile turburi ale Mihaelei, care stătea chirchită

învăța să dea din nou la facultate, căci era necesar, din moment ce intra într-o familie de intelectuali...

Mihaelei îi spusese că Alina e sora ei mai mare, că va locui în camera lui Narcis și că începând de azi va face parte din familie. Apoi, toate se reluasă: aceleași cuvinte banale, tocite de-atîta uz, aceleași tăceri adinci, întrerupte de țipătul telefonului aceleași ore de gimnastică pe care Mihaela nu voia să le petreacă decît în compania Alinei... Aceleași speranțe desarte...

Intr-o zi, cînd Narcis venise de la serviciu, maică-sa îi spusese că ar trebui să facă o petrecere, că ride lumea de ei, de felul în care s-a purtat... se poate, doctorul Alexiu să nu facă nuntă... Că doar un băiat are... Aminaseră... Alina va avea un copil. Un copil? Cum putea ea, care era atât de mică și slabă, să aibă un copil? Era imposibil. Un copil nu se face așa, la voia întâmplării... E un act de maximă responsabilitate...

rea îl făcu irascibil, suspicios. — Uitați despre ce este vorba, continuă medicul, noi credem că Alina a suferit o psihoză... Se întâmplă uneori. Nu-l nimic grav, nu vă alarmați, dar nu e de competența noastră... De aceea am vorbit cu tatăl dumneavoastră să o internăm de mîine la dînsul. Vă repet, nu aveți motive de îngrijorare. Acolo va fi pe mîini bune și într-o săptămîină, două, va veni acasă.

Narcis înlemnise. Psihoză... Psihoză... Îi răsuna ca niște lovituri surde de ciocan aceste cuvinte, dar în sfîrșit, va sta cu copilul... Poate o va convinge pe maică-sa să-și ia cîteva zile libere să-l învețe cum trebuie să se poarte cu el... Iar Alina își va reveni curînd... O va putea vedea zilnic... Va fi bine îngrijită, își spunea, căutînd să se liniștească, dar peste cîteva minute cuvîntul acela îi revenea iar în minte, chinîndu-l „psihoză”.

Pină seara timpul trecuse atunci foarte greu, iar cînd ta-

nu-și găsea locul, aranja camera de trei ori pe zi și tot îi se părea că nu e cel mai bine pentru copil, ba chiar se apucase să supravegheze gimnastica Mihaelei... Devenise nerăbdător...

Părinții însă, erau atît de calmi... Și parcă vorbeau mai puțin ca în trecut... De aceea fu oarecum surprins auzindu-i în dimineața aceea șușotind pe hol, apoi intrînd în bucătărie. Merge și mama? întrebese în timp ce-și bea cafeaua, dar nu i se răspunde. Apoi tatăl își apăsă ochii și începu să-și explice calm apăsînd pe fiecare cuvînt, ca și cum ar fi căutat să-și demonstreze sieși că are dreptate: „Alina, dragul meu, are ceva mult mai grav decît îți poți închipui, decît ne-am putut cu toții închipui...” Narcis înlemnise cu mina încreștată pe ceașcă, gîndindu-se că singurul lucru care-i mai lipsea era o nouă aminare, dar domnul Alexiu continuă ca și cum nu l-ar fi văzut crîsparea... Chiar dacă acum arăta normal și vorbea logic, oricînd e posibilă o criză, o revenire, așa încît... și în momentul acesta făcu o pauză să-i ofere un foc soției sale, iar Narcis își zise că probabil e vorba de o aminare destul de lungă... Viața lor, continuase domnul Alexiu, nu va mai fi niciodată ce a fost, pentru că boala ei putea avea o evoluție complicată și foarte imprevizibilă...

Și atunci, cu mina tremurîndă pușese ceașca jos, străduindu-se să înțeleagă cît mai multe din cele ce-i spunea tatăl său, întrebîndu-se dacă e vorba de ceva incurabil, și dacă cumva avea să fie pronunțat cuvîntul cancer, deși era o timpenie gîndul ăsta, dar în sfîrșit, precauțiile medicilor și gentilețea lor infinită... Și nici măcar tatăl său, nu-i spunea adevărul, luîndu-l pe ocolite, despre evoluția complicată și imprevizibilă, caracterizată prin slăbirea și destrămarea progresivă a funcțiilor psihice și prin pierderea contactului cu realitatea.

Ceea ce înseamnă, urmăse domnul Alexiu, cu aceea voce neutră, pe care i-o cunoștea atît de bine Narcis, că viața lor de aici înainte avea să fie o permanentă incertitudine... Alina suferise un șoc atît de puternic, încît era pierdută pentru todeauna. Nu trebuia să înțeleagă greșit, și-aici Narcis încruntase din sprîncene, de parcă pină acum ar fi înțeles ceva, nu l se împunea nimic, ci numai i se relata rezultatul investigațiilor tatălui său. Era liber să facă ce dorea, dar dînsul, în calitate de tată și de medic în primul rînd, trebuia să-l avertizeze, să îl sfătuiască, nu-i așa...

...era mai bine să divorțeze, să se recăsătorească, să-și refacă viața, pentru că fusese

victima unei teribile farse: mama Alinei știuse tot timpul dar nimeni nu putuse înțelege de ce fusese de acord cu căsătoria fiicei care, orice s-ar spune, nu avea nici o vină în toată povestea asta...

Se îmbrăcase iute și ieșise în stradă fără să mai asculte vorbele tatălui său. Rătăci pe străzi la amîntare, dar toate, toate-i amîntau de ea: parcul, lacul, banca lor, tristă, în lumina crudă a dimineții... Trandafirii din vitrinele florăriilor, copiii din cărucioare, strada... cărțile... Baudelaire... I se părea că aude vocea Alinei... „Mă-nghite Timpul lacom, minută cu minută”.

Matei, de ce nu mi-ai spus, măi băiatule, că verișoara ta e bolnavă? N-ai știut? N-ai bănuțit? Și totuși așa este, prietene... „Cum iarna și-ar așterne zăpada pe-un mormînt”... Medicii se mai pot înșela, dar nu tata, înțelegi? Nu tata... Crezi că m-au mințit?... Nu e posibil... Este exclus... Nu-ți dai seama?... Și-acum nu știi ce să fac... „Privese rotundul lunii în largul ei vesmint”... Sfătuieste-mă... Nu poți?... Te scuz, îți plînge copilul... De altfel, plecam... „Și nu-mi găsece niciunde, coliba dispărută”... Mai trec eu pe la tine... Desigur...

Se vedea în oglinda retrovizoare: un chip frumos, încruntat, trist... Doar ochii, ochii lui albaștri păreau să-i reproșeze într-una „lasule, minciносule, egoistule!” și deși își dădea seama că ceea ce face e o prostie, cînd cel mai normal ar fi să se întoarcă, stătea în continuare pe bancheta din spate, incapabil să se miste, să spună măcar un cuvînt...

Acasă, părinții îl așteptau neliniștiți; nu se duseseră la serviciu... Fumaseră... Cele două scrumiere de cristal erau pline... Și Mihaela, într-un colț, pîndindu-i cu ochi întrebători, mușcîndu-și mințile. Va divorța... Adevărat? Maică-sa sărise în picioare, iar taică-său își stinse calm țigara, scoțînd un suspin de ușurare... Închise repede ușa în urma lui, să nu-i mai vadă... Dorea să fie singur... Asa... Acum anti-depresiv... Și diazepam... Cum a fost posibil? Așa ușor? Un cuvînt? O privire? Ce ochi avea... Bulbucăți... Și fruntea țesită... Sau așa, lungă, lungă... Un monstru... Aiurea... Un om normal... Sau poate, nebunii erau ei... La naiba! Oglindă venețiană! Tăndări... gunoale... viața lor... Apoi se țîrî în camera lui, se trînti încalțat în pat și, în cele cîteva minute, pină să adoarmă, reuși cu greutate să își spună că în curînd își vor re lua vechile obiceiuri și că într-adevăr, taică-său avusese dreptate, viața lor nu va mai fi niciodată ce a fost, ci o lungă, o pormanentă incertitudine.

Care-și însingurii l-au ajutat nu e în a se poarte u sora lui și totuși Alina. Nu a să-i spuși lipsa: era tantă, care îngrozitor... părase un andafiri și Trebuie să e implor,

urdă îndogărire, cite fie spuse și ungi și apă... Se regăsea noție, neminiile, îndrăgostit

rascibil și va mai tare și, numără care iri, în era s-ar fi i reluare a și fără nici da tăcerea de pe fi-

moment de se plimba-ăcere, simne de prisos, despre ceas-despre simre... Fusese de nervoasă de mîrtu-într-o lundu-lexis-ricită, pen-moduri de ea să le în-simțise lin-ă, așa cum imeni nici-nimic, cu are venca lui și-l în-îngrozitor vorbește la

i atule, trebuie să se vor imoamna doc-e nu, cauza umai o mi-... Nu se ceva, îi zi-

Opinii (pe scurt) ale participanților

● „Proza Adrianei Popescu redă o stăpînire a mijloacelor de exprimare, o știință a asamblării și a fluidizării epicii. (Gabriel Rusu).

● „Este vorba de un meșteșug al scrisului, de o explici-tare a fiecărui gest și amănunt. E cuprînsă aici o lirică directă, personală, colțuroasă“. (Mihai Antonescu)

intr-un colț, rozîndu-și unghiile.

Căsătoria lor fusese consecința acelei nopți albe și scandalul care urmă luase proporții imense. După ce găsisse biletul, doamna Alexiu umblase cu comprese pe frunte, țipînd isteric de răsuna casa, zgîlțînd din oră în oră ușa de la camera lui, amenințînd și vîrsîndu-și nervii pe soțul său, care fuma nervos țigară după țigară, fără să zică nimic. Ce zi fusese... Se întrebaseră atunci, dacă le va trece pină în zori, sau va fi nevoit să sară pe geam, ca să nu întîrzie la cununie... Uneori auzea plînsul soră-sii... și se întreba cum vor reacționa, ce vor face, încercînd zadarnic să se pună în situația lor. Avusese însă surpriza să-i vadă la ofițerul stării civile... Zimbiseră silit. Îi felicitară... Atîta dispreț, atîta ură se ascund uneori în spatele celor mai banale cuvinte... Copiii, hotărîse cu glas mioros doamna Alexiu, urmează să locuiască cu ei, pentru că aveau spațiu mai mult. Și, în plus, fata, ar putea

Nașterea fusese grea, dar în sfîrșit trecuse. Alina era în afară de orice pericol. Nici nu-i venea să creadă că trăiește clipa aceea, că putea să privească cu atîta detașare trecutul... În sfîrșit, ce a fost a fost, acum aveau să se schimbe atîtea... Trebuia să întrebe pe Matei ce să cumpere pentru copil, trebuia să se gîndească ce nume îi va pune... Era nehotărît, ca întotdeauna, de aceea va amîna cît putea această decizie. Trebuia să se gîndească temeinic, să vorbească și cu Alina... Or ea, săraca, era atît de obosită...

Se plimba zilnic ore întregi prin parc gîndindu-se la Alina, apoi se repezea la spital: era mai bine, dar încă slăbită...

Și iar colinda parcul, bîntuit de speranțe și îndoieli. Intr-o zi, după ce vorbise cîteva minute cu Alina, medicul îl luă deoparte și-l întrebă dacă este fiul doctorului Alexiu. Narcis răspunde temător, ca un animal ce simte cu o clipă înainte, primejdia. Era nervos, aștepta-

tăl său îi explică limpede, cu obiceiul lui de a apăsa pe fiecare cuvînt, că Alina va fi într-adevăr mutată din maternitate, pentru că suferise după toate probabilitățile o psihoză. Narcis aproape că se bucură. Numai atunci cînd maică-sa îi spusese că nu pot ține copilul la ei, că ea nu-și poate părăsi pacientii, simțise iar îndoiala, otrăvîndu-l cu prezența ei chinuitoare. Puștiul trebuia dus la mama Alinei; vorbiseră deja cu ea și avea să intre de a doua zi în concediu. Bineînțeles, se puteau duce ori de cite ori doreau la spital... Bolnavei avea să-i facă plăcere.

Alina încă nu putea vorbi coerent. Se ridicase însă din pat și putea face cîteva pași sprîjînită. Minca puțin... Era extrem de sensibilă la zgomot. Și îl era somn aproape tot timpul... Uneori întreba de puști. Ce nume îi puseseră? Victor, Victor, frumos nume. Era sănătos, minca...

Apocope nu putea să mai lucreze nimic la serviciu. Acasă

Constantin Crețan

Poezii citite în cenaclu

Lacrimă ultimă

Prea multe lacrimi pentru doi ochi, prea mulți doi ochi pentru o vedere, prea multă o vedere pentru visul ce ești și atît de puțin grai pentru povești ce aș fi vrut să ți le spun fără lacrimi.

Lucrarea

Natura te-a așezat în fața mea - marmură din care-și fac zeii cupe să bea - și-mi încep lucrarea cu ochi și cu daltă să te arcuiesc în formă caldă netezită pină la strălucire pentru orb ca să mă torn în tine și tot eu să mă sorb și să-ți rămin în pori, nectar, atît sărat, atît amar și să te însuși înzeiești, minune a naturii care ești, minune-a mea care-ai să-mi fii în ceasul cînd lucrarea se va isprăvi.

Seară

Se lăsase seara pe noi și pe frunze. Tu legănoi pe genunchi tăcerile mele,

Opinii (pe scurt) ale participanților

● „Constantin Crețan prizează modele. Și le însușește foarte bine și le dezvoltă cu pasiune, cu aplomb, cu convingerea că un model trebuie preluat și dus mai departe în noi formule poetice“. (Tulian Costache).

● „În această poezie este vorba de o adevărată echilibristică a ideilor poetice, într-un efort de a fi conturate și de a sluji afectele, deși poezia se vrea conceptualizată“. (Alexandru Baumgarten).

eu încercam să găsesc cuvintele, cele niciodată rostite de alte buze.

Dar toate erau deja rostite, toate, cum și seara aceea se mai lăsase grea și altă dată, în respirația altora. Și noi veneam din vremi trecute, poate.

Evocare

Ochii ne curgeau fosforescenți peste asfaltul străzii și prin frunze, pașii ne alungau incoerenți, stropi de tăceri insingerau pe buze și creștea în aer o vibrație,

ascultam fiecare osul celuilalt cum se înmoaie, lent și brusc tresare mai subțire, mai alb, mai înalt în seara căzută ca o petală peste trupurile prinse-n încordarea ireală de-a închide grupurile

în eterul unei dungi absorbîndu-ne pe atînci.

Colind

Bat și nu mi se răspunde - cercurile-s prea rotunde, caut și mi se ascunde - apele sint prea adînde, sparg în dinți coji de secunde - orele-s prea nefecunde, strig cu cîntec în niciunde - lucrurile sint prea scunde, mor pe creștele de unde - pune-ți în păr negre funde, bat și nu mi se răspunde - ochi-mi or să te inunde.

Piramida

lui Eugen Simion

Mi-am îmbălsămat sentimentele și am ridicat în jurul lor piramida.

Profanatori de morminte le vor măsura învechirea cu carbon paișpe și le vor așeza în vitrinele muzeului.

Pe treptele piramidei pustii se vor fotografia turiști.

DISCUȚIE DESCHISĂ DESPRE VALOAREA LITERATURII ROMÂNE

O discuție cu adevărat deschisă despre universalitatea celor mai reprezentative creații literare românești ale secolului XX, totdeauna folositoare, ridică, îndeobște, dificile probleme de procedură, mai ales atunci când potecile pe care le poți urma pentru atingerea țelului propus pot fi extrem de diverse.

Ne mărturisim ambiția de a fi ales-o, în demersul nostru publicistic, poate pe cea mai spinoasă și mai puțin comodă dintre ele, pornind de la o afirmație a lui Pierre de Boisdeffre, enunțată imediat după dispariția prematură a lui Nichita Stănescu: „Da, acest dăruit scriitor era demn de Premiul Nobel și ar fi timpul ca România să figureze în seria de frunte a națiunilor incununate, loc pe care-l justifică bogata ei tradiție literară”.

Avind în vedere pertinenta și obiectiva remarcă a cunoscutului istoric și critic literar francez, dar și alte numeroase aprecieri favorabile la adresa literaturii

române, cum este, de pildă, și aceea a marelui lingvist suedez Alf Lombard, care afirma că noi avem „una din marile literaturi ale Europei actuale”, am adresat participanților la dezbaterea noastră rugămintea de a ne răspunde la două întrebări referitoare la:

1) Situația literaturii noastre în cadrul literaturii europene și universale, avându-se în vedere faptul că ea n-a fost distinsă, până în prezent, cu Premiul Nobel; ce acțiuni se impun ca necesare, în genere, pentru o mai firească (re)cunoaștere a valorilor literare românești în lume.

2) Indicarea acelor autori români contemporani care ar putea concura, în anii următori, cu șanse, la obținerea prestigiosului premiu.

NICOLAE ȚONE

ȘERBAN CIOCULESCU

„Literatura noastră a înregistrat, în anii culturii socialiste, frumoase succese peste hotare”

1. Nu cunosc regulamentul pe baza căruia se acordă Premiul Nobel pentru diferitele discipline ale științelor omului și ale naturii. Firește că acest regulament a enunțat niște principii pe baza cărora se acordă premiile și că tot el prevede forurile îndreptățite să facă propunerile pe care acestea le cred de cuviință.

Evident, dintre principii nu poate lipsi acela al valorii, dar al valorii cu totul excepționale. În materie de științe pozitive, selecția se face mai ușor. Când este însă vorba de literatură, scriitorul premiat, presupun, trebuie să fie bine cunoscut, și în primul rînd, în țara care acordă premiul: Suedia.

Dacă unul din marii noștri scriitori și-ar fi câștigat un prestigiu deosebit, nu numai în Europa, ci și în această țară, nu mă îndoiesc de faptul că i s-ar fi acordat valorosul premiu. Mă gândesc în primul rînd la Arghezi, dar și la Rebreanu, Hortensia Papadat-Bengescu, E. Lovinescu, Bacovia.

Noi nu putem cere suedezilor să fie foarte informați asupra valorilor noastre, limba română nefiind bine cunoscută în străinătate decât de către lingviștii româniști. Or, aceștia nu sînt în juriul Premiului Nobel.

S-a pus întrebarea, adeseori, cine l-a propus pe Lucian Blaga, în cazul că ar fi fost foarte aproape de primirea Premiului Nobel. Se pare că nu a pornit propunerea de la forurile noastre oficiale de atunci. Să fi făcut aceste foruri alte propuneri, din punctul nostru de vedere foarte justificate, dar fără efect? Nu știu.

În orice caz, presupun că beneficiarii anuali au avut, nu mă îndoiesc de aceasta, fișa lor de creație bine stabilită, pe baza unor propuneri cit se poate de ferme.

Sigur, în materie de știință, descoperirile care promovează cite o disciplină sînt de notorietate publică printre savanții din lumea întreagă.

Premierea lor comportă mai multă obiectivitate decât premiarea unor scriitori, ale căror opere, chiar foarte bune, sînt uneori supuse controversei și nu fac autoritate pe plan universal, ca operele științifice.

Încă o dată, vă dau aceste răspunsuri din deferență față de dv. și de revista în numele căreia v-ați adresat, cu această rezervă că nefiind bine informat asupra modalității acordării Premiului Nobel, răspunsul meu s-ar putea să fie insuficient.

Neîndoielnic, literatura noastră a înregistrat în anii culturii socialiste frumoase succese peste hotare. Cazul lui Nichita

Stănescu, despre care îmi spuneți că a figurat printre candidații la câștigarea mult rîvnitului premiu, îmi îndreptățește optimismul că în viitor principalele opere literare românești vor ajunge în mod firesc înaintea forului care acordă Premiul Nobel. Aceasta nu este însă o chestiune de noroc, ci una de organizare. Nu eu sînt cel mai indicat să sugerez care ar fi normele potrivite și cele mai cuprinzătoare în acest scop.

Nu pot să nu remarc, în completare la răspunsul pe care l-am dat la prima dv. întrebare, și sirguința extraordinară a compatriotului nostru Jon Milos, originar din Banatul sîrbesc, poet trilingv (română-sîrbă-suedeză), care, prin activitatea sa de scriitor și traducător, contribuie la mai buna cunoaștere a literaturii române în Suedia, ceea ce, la un moment dat, poate fi decisiv pentru acordarea Premiului Nobel unuia dintre scriitorii români de azi, aceasta, bineînțeles, în contextul unei largi notorietăți internaționale a acestuia.

2. Am și eu, ca toți cei care de mai multe decenii trudesc la impunerea, prin exercitarea actului critic, a creațiilor celor mai importante ale literaturii noastre, o părere, desigur subiectivă, despre principalii scriitori ai prezentului, trecuți binisor de prima tinerețe, în care-mi pun speranțe legitime pentru impunerea la noi a celui de-al treilea clasicism, după perioadele de triumf ale epocii junimiste și interbelice.

De notorietate universală deja, tradus în numeroase limbi de circulație universală ca poet și jucat pe marile scene ale lumii ca dramaturg înzestrat, Marin Sorescu mi se pare a fi cel mai îndreptățit scriitor român care să poată, de pe acum, concura pentru noi cu șanse reale la câștigarea Premiului Nobel pentru literatură.

Noiembrie 1987

ZOE DUMITRESCU-BUȘULENGA

„Literatura română și toate artele se vor impune, în mod firesc, în marea lume a culturii europene”

1. Examinînd cu atenție lista Premiilor Nobel de la înființare și pînă astăzi, îți poți da seama că nu toți „consacrații” sînt de valoare egală și că multe stele de primă mărime ale literaturii mondiale au rămas de dinafară. E suficient să pomenim cazul lui Borges, unul din cei mai străluciți scriitori ai secolului, care n-a

izbutit să fie „luat în seamă”. Sau cazul lui Kazantzakis, titan al prozei, tot atît de nedreptățit și el de împreriuri.

Ca atare, nu e cazul să ne facem complexe de inferioritate, dar nici să stăm cu miinile în sin, așteptînd o consacrare în cine știe ce circumstanțe care ne pot sau nu favoriza. Ce înseamnă asta după părerea mea? Scoaterea în lume a scriitorilor români, cu toate mijloacele! Adică prezenta masivă la congresele specifice, traduceri din cele mai însemnate opere literare românești, care să consune însă cu gustul european al vremii noastre etc.

Dar mai ales se cere (și eu o spun de ani de zile) reactivarea secției românești a PEN Clubului, for internațional de colaborare și cumva chiar de consacrare prealabilă a deciziilor Nobel. Căci mai mult decît oriunde, în literatură și arte rețeaua de relații culturale contează în primul rînd.

2. Am prea mulți prieteni scriitori de valoare europeană ca să mă pot fixa asupra unuia singur dintre ei. Aș vrea însă să spun că fiind invitată de onoare a PEN Clubului englez (în 1976), am sugerat secretarului general de atunci, Peter Elstob, o modalitate de revansă postumă (dacă se poate spune așa) pentru marii scriitori rămași pe nedrept în afara Premiului Nobel. Și i-am vorbit în primul rînd despre Lucian Blaga, apoi despre ceilalți mari interbelici (la propunerea lui Arghezi de către Salvatore Quasimodo, sustinut de Academia dei Lincei și președintele ei, Angelo Monteverdi, asistat de cîteva ani mai înainte, dar împreriurările nu fuseseră favorabile). A părut foarte interesat de propunerea mea și a înțeles enorma valoare de cultură a lui Blaga. Mi-a cerut să continuăm dialogul pe această temă. Nu ne-am mai văzut însă.

Sînt convinsă că, în timp, literatura română și toate artele reprezentate de elemente strălucite aparținînd tuturor generațiilor, se vor impune, în mod firesc, în marea lume a culturii europene.

EDGAR PAPU

„Atiția scriitori și erudiți români au rămas cu o strălucită faimă internațională”

1. Este adevărat că de aproape un veac, de cînd există, Premiul Nobel ne-a ocolit uneori cu o vădită nedreptate. Faptul ne-ar lăsa indiferenți dacă acest premiu n-ar trezi o incontestabilă curiozitate pe plan mondial asupra întregii culturi naționale din care face parte opera celui premiat. Și atunci rămîne, desigur, în picioare întrebarea asupra rațiunii care a provocat o asemenea desconsiderare ce ne grevează prestigiul.

Calul de bătaie a fost multă vreme așa-zisa lipsă de circulație universală a limbii noastre. O asemenea explicație nu

se mai poate susține, dat fiind că juriul Premiului Nobel a depășit cu mult această dificultate. Cei premiați în literatură n-au aparținut exclusiv unor limbi cunoscute și de larg răsănet. Nu se bucură de circulație universală nici polona (Henrik Sienkiewicz — 1905, Czesław Miłosz — 1980), nici finlandeza (Frans Eemil Sillanpää — 1939), nici sîrba (Ivo Andrić — 1961), nici japoneza (Yasunari Kawabata — 1968), nici greaca modernă (Ghiorgios Seferis — 1963 și Odysseas Elytis — 1979). Aceste exemple credem a fi suficiente pentru a anihila precara explicație legată de lipsa unei circulații mondiale a limbii noastre.

Noi n-am avut nici un dezavantaj față de culturile naționale ale menționaților scriitori care au primit Premiul Nobel. În cadrul filologiei românești, predate la principalele universități străine, s-a creat o disciplină nouă, romanistica. În a doua jumătate a veacului, nenumărați oameni de cultură din toate colțurile lumii au studiat și s-au format la universități românești. În sfîrșit, în Suedia, de unde ne vine premiul, a trăit și a activat în tot acest timp un om de mare audiență și de mare prestigiu ca prof. Alf Lombard, care și-a consacrat o mare parte din viața studiului limbii noastre și care vorbește și scrie perfect românește. Nu mai vorbim despre faptul că atîția scriitori și erudiți români, nu numai Mircea Eliade, au rămas cu o strălucită faimă internațională.

De unde provine, deci, această ignorare a noastră de către juriile care au alcătuit Premiul Nobel? Nu pot da, în această privință, explicații definitive, ci numai unele simple opinii personale:

a) Șansa apropiată a premierii lui Lucian Blaga s-a văzut pe atunci contracarată de un moment cultural nefavorabil la noi în țară;

b) Unii intelectuali de origine română, cu autoritate în alte culturi — spre deosebire de confrății lor originari din anumite țări vecine — au pierdut solidaritatea cu eforturile creatoare de pe pămînturile unde s-au născut;

c) Noi înșine am fost ajutați de împreriurări să-i sensibilizăm pe erudiții străini mai mult sub aspectul limbii decît sub acela al literaturii noastre. Așa se și explică faptul că savanții umanistici din alte țări, ce ne studiază limba (v. cazul amintit al marelui Alf Lombard) sînt, în general, superiori intelectualmente aceluia ce ne studiază literatura. Bunăoară, ilustrul romanist american Roman Jakobson, care, în *Poetica sa* (1973) înseamnă un întreg capitol dedicat poemei eminesciene *Ce te legeni codrule*, o privește mai mult ca stilistică a limbii decît ca obiect literatologic.

În ceea ce privește cunoașterea noastră mai firească pe plan universal, în primul rînd se cere a fi atrași pentru literatura noastră unii din proeminenții oameni de cultură din țările de veche tradiție. Așa s-a impus, bunăoară, romanul rusesc din veacul trecut, nu prin vreun intelectual rus, ci prin francezul E. M. de Vogüé cu celebra sa carte *Le roman russe* (1886).

Iar în cazul nostru universalizarea lui Panait Istrati ar fi fost cu totul irealizabilă fără strălucita intervenție a unui Român Rolland. Cît mai mulți din acești străini de înaltă valoare și de maximă audiență în publicul internațional ar trebui convinși să cunoască și să promoveze pe scriitorii români care ar merita Premiul Nobel.

În al doilea rînd, chiar unii din literații de seamă de la noi din țară ar fi bine să se facă ei singuri apreciați și chiar admirați pe plan internațional. S-ar cere imitate în această privință dinamismul, inițiativa și energia lui Marin Sorescu.

2. Opinia mea oscilează între Paul Anghel și Marin Sorescu. Ambii scriitori sînt prea bine cunoscuți la noi pentru a demonstra și ilustra excelența scrisului lor. Desigur că și alți cîțiva merita Premiul Nobel, însă, în primul rînd, aceștia doi.

AL. PIRU

„Cel puțin opt scriitori români ar fi trebuit să obțină Premiul Nobel”

După părerea mea, dacă criteriile de atribuire ar fi în primul rând estetice și nu de natură extraliterară (nu exclud criteriul etic), cel puțin opt scriitori români, azi dispăruți, ar fi trebuit să obțină Premiul Nobel. Este vorba de Mihail Sadoveanu (din păcate puțin tradus în limbi străine până în 1944), Liviu Rebreanu (tradus mai mult), Camil Petrescu, dintre prozatori, și Tudor Arghezi, Lucian Blaga și Al. Philippide, dintre poeți, în genere greu de echivalat într-o altă limbă.

Adaug acestora, dintre scriitorii de după război, pe Marin Preda și Nichita Stănescu. Amândoi au decedat prematur.

În prezent ar trebui să primească Premiul Nobel Eugen Jebeleanu, detinător împreună cu Arghezi, Philippide și Nichita Stănescu al Premiului internațional Herder.

DAN GRIGORESCU

„A privi cu luciditate problema cunoașterii în lume a literaturii române”

1. Nu fac parte dintre cei care admiră obiectivitatea juriului de decernare a Premiului Nobel. Evident, nu contest faptul că mulți scriitori ai secolului al XX-lea au fost incununati cu această distincție. Și că, mai ales după cel de-al doilea război mondial, se pot remarca eforturile de largire a orizontului — până atunci preponderent europocentrist — al juriului. Dar am crezut întotdeauna că un premiu care debutează prin a fi decernat lui Sully Prudhomme, în timp ce Tolstoi și Ibsen sînt ignorați de juriu, trebuie privit cu o anumită rezervă. Rezervă sporită, fără îndoială, în ultima vreme, de apariția, în listele de premii, a unor nume care nu spun neapărat foarte mult despre valoarea reală a literaturii universale din această epocă.

Apoi, o mică analiză statistică dovedește că 6 literaturi scrise în limbi de largă răspindire (franceză, engleză, spaniolă, rusă, germană, italiană) au primit distincția de 57 de ori; celelalte 11 literaturi naționale (poloneză, norvegiană, suedeză, daneză, finlandeză, islandeză, iugoslavă, greacă, israeliană, japoneză, cehoslovacă) totalizează 22 de premii (dintre care 13 celor trei țări scandinave — Suedia, Norvegia, Danemarca —, scriitorii suedezi fiind distinși de 7 ori).

Ceea ce, desigur, nu ne dispensează de obligația de a privi cu luciditate problema cunoașterii în lume a literaturii române: traducerea în limbi de circulație internațională trebuie să fie, neîndoiește, foarte convingătoare. Lucru care, să recunoaștem, nu se întâmplă decît foarte rar.

2. Mi-e foarte greu să aleg un singur nume dintre cele pe care le consider, foarte sincer, vrednice să fie incluse în lista laureaților. Ezit, de pildă, între Eugen Barbu, St. A. Doinaș și Marin Sorescu și tot nu pot să trag o concluzie. S-o las pe seama juriului.

GH. BULGĂR

„Un program susținut de traduceri bune în limbile de mare circulație”

1. Literatura română, care este după opinia marelui filolog suedez Alf Lombard, „una din marile literaturi ale Europei actuale” (*La Langue Roumaine-une presentation*, Paris, 1974. Prefața, p. VI), n-a obținut pînă acum un Premiul Nobel, deși îl merita de mult, pentru că nu am făcut destul ca operele românești reprezentative, din acest secol, să fie traduse și difuzate în lume, pentru că relațiile dintre lectoratele românești din străinătate, dintre presa noastră literară și cotidiană, și centrele culturale din marile capitale ale lumii nu s-au concretizat în suficiente strădăni pentru difuzarea literaturii noastre în străinătate, pe bază de reciprocitate. Am fost adesea generoși acasă cu producția altor țări și am tradus cu zel și consecvență pe toți marii scriitori ai lumii, iar cînd apărea un nou laureat Nobel eram printre cei dintîi, și sîntem și azi, care să-l popularizăm prin traduceri îngrijite, la noi, — ceea ce e bine și stimulator și pentru creația autohtonă. Totdeauna traduceri au îmbogățit limba și cultura națională prin orientările noi ce le deschideau, prin modelele superioare de artă și expresie literară. Se cuvenea însă același zel pentru a trimite în lume opera talentelor mari românești — atunci poate alta era șansa obținerii unui Premiul Nobel pentru Rebreanu, Arghezi, Blaga ori Sadoveanu. Ei au fost scriitorii oricînd comparabili cu cei care au primit acest premiu în ultima jumătate de secol și ar fi fost reprezentativi pentru vasta arie de cuprindere a creațiilor premiate, pentru că aduceau o lume nouă, inedită, o artă originală, o viziune instructivă sub raportul conținutului și al formei operelor lor literare.

2. Cine din scriitorii contemporani ar putea fi propus pentru Nobelul anilor viitori? Dacă ținem cont de prețuirea pe care exigentul Comitet o pune pe substanța umanistă a operelor acceptate pe lista de propuneri la premiu, pe mesajul filozofic-social-politic, cristalizat în simbolurile artei expresive a creației literare, ne putem gândi la unul dintre scriitorii noștri reprezentativi: Ioan Alexandru, Marin Sorescu, St. A. Doinaș, E. Jebeleanu, Mihai Beniuc, D. R. Popescu, Eugen Barbu (care au în sinteza operei erudiție și artă, coordonate fundamentale ale operelor premiate în trecut cu marele Nobel). Stînd la o dreaptă comparație cu unele propuneri făcute în ultimii ani, venite de pe diferite meridiane, cred că oricare dintre cei numiți mai sus poate sta cu șanse bune în fața scriitorilor de reale merite pentru propășirea literaturii naționale și universale, căci dacă e adevărată formula lui Arghezi despre Eminescu: „Fiind foarte român, Eminescu e un poet universal”, atunci coeficientul de specific național prezent în opera celor indicați înseamnă aportul lor la îmbogățirea culturii universale, a tezaurului de valori umaniste, aport evident și prin urmare vrednic de o răsplătă adecvată, egală cu cea acordată ani de-a rîndul scriitorilor egali ca valoare, mai norocoși în obținerea Premiului Nobel. Să sperăm că șansa nu ne vor mai ocoli dacă vom ști să le pregătim drumurile către me-leagurile noastre.

CONSTANTIN CRIȘAN

„Pentru mine, de fapt, Nichita Stănescu a și luat Premiul Nobel”

1. Nu doresc să mă angajez într-o discuție „arzătoare” despre politica de acordare a premiilor Nobel și, în genere, a celorlalte mari premii literare internaționale. Doresc însă să reamintesc un adevăr evident, anume că de multă vreme, noi, românii, nu mai sîntem niste anonimi în Europa și în lumea întreagă, fiind legați de ele, cum afirmam într-o mai veche intervenție a mea, printr-un „sistem de referință încercat de onoare: Brăncuși, Enescu, Eminescu, Eliade,

Coandă”. Adaug acestor nume, alături de marii noștri scriitori interbelici: Blaga, Arghezi, Sadoveanu etc., cu durere, și pe acela al lui Nichita Stănescu, poet care, pentru mine, e mai dens, mai profund și chiar mai metafizic decît, să zicem, Olyseas Elytis, laureat al Premiului Nobel, prin concepțiile și impunerile stilistice proprii, create pe fundamentele mari ale poeziei românești și universale.

Avînd aici, „acasă”, în grădina atît de cuprinzătoare a literaturii noastre naționale asemenea nume, asemenea valori de prim rang, este aproape neîntîlnit să nu te întrebi: de ce, totuși, noi nu deținem, pînă azi, un Premiul Nobel pentru Literatură?

Trebuie să ne susținem noi înșine valorile, pe toate căile cu putință. Se impune, în acest sens, o mai intensă participare a noastră la realizarea unei coordonări mai democratice a cooperării internaționale în domeniul traducerilor, pentru eradicarea in justiției prin care un poet mare, de limbă „mică”, este mai puțin cunoscut în lume decît un poet cu adevărat mic de limbă „mare”.

Numele lui Nichita Stănescu, ca posibil candidat la Premiul Nobel, a circulat pentru prima dată în presa suedeză în 1978. În anul următor, 1979, candidatura sa a fost susținută și de Uniunea Scriitorilor din Iugoslavia, printr-un grup de poeți și traducători (să-l numim, cel puțin, dintre ei, pe Adam Puslojić) și presa suedeză, prin revista de largă notorietate *Veckojournalen* (nr. 38, din 18 septembrie 1979), unde a apărut o dublă pagină sub titlul *Posibili candidați la Premiul Nobel* („Nobel Pris-TIPSET”), unde fotografia lui Nichita este așezată alături de cele ale lui Max Frisch, Michel Tournier, Borges, Leopold Sédar Senghor, Gyula Illyés, Doris Lessing, Sándor Weöres, Olyseas Elytis, desore poetul grec menționindu-se că a obținut Premiul Nobel pe 1979. Sub fotografia lui Nichita Stănescu este scris: „Nichita Stănescu este candidatul României. El este un mare poet, dar probabil prea tînăr pentru Premiul Nobel”. Articolul din *Veckojournalen* se încheie semnificativ: „...putem spune, fără să roșim, că ați citit numele celor ce pot lua Premiul Nobel”.

Că importanța pentru juriu a acestor propuneri nu a fost una decisivă, ne-o demonstrează fie și numai simplul fapt că laureatul Nobel pe 1980 a fost Czeslaw Milosz, nume care nu figurează între candidaturile propuse de revista *Veckojournalen*. Dar faptul în sine, că numele lui Nichita Stănescu a fost vehiculat în vederea atribuirii mult rîvnitului premiu, rămîne el însuși o expresie a recunoașterii valorii operei sale peste hotare.

Un Premiul Nobel pentru literatura română ar fi, desigur, o onoare pentru noi, dar premiul însuși ar fi onorat de acordarea lui unui scriitor român. Pentru mine, de fapt, Nichita Stănescu a și luat Premiul Nobel.

2. În urmă cu cîțiva ani, am publicat în revista *Steaua* (nr. 7/1984) un interviu cu Carl-Johan Charpentier, vicepreședintele Centrului Scriitorilor din Suedia, căruija i-am cerut cîteva detalii legate de atribuirea premiilor Nobel, dincolo de ceea ce știam, desigur, din Statut. Specificînd că „părerile mele în această privință... nu mă angajează decît pe mine ca persoană particulară, ca scriitor cu(un) statut pur individual”, am primit din partea domniei sale următorul răspuns: „...Poate că, în construcția lui (n.n. a Premiului Nobel) sînt și unele greșeli, poate că, uneori, o serie de rațiuni politice predomină față de rațiunile estetice. Alteori «el» — adică ideologia decernării lui — urmărește să încurajeze anumite meridiane lingvistice (...) mai puțin avantajate de destinul istoric. În cazul acesta, s-ar putea vorbi chiar de «voința de democratizare» a Premiului Nobel. Pe de altă parte, e foarte, foarte important ca un viitor posibil scriitor laureat Nobel să fie tradus (și bine tradus) în suedeză. Poporul suedez vrea să cunoască nemijlocit un scriitor — candidat la Nobel — în limba suedeză, altminteri își arată nemulțumirea față de alegerea juriului (Fundației Nobel). Nu e deci, deloc suficient, ca un scriitor să fie tradus în spaniolă, engleză, franceză, rusă; el trebuie neapărat și obligatoriu tradus în suedeză... Încă o sugestie: nimeni nu împiedică persoane particulare — scriitori, esteticieni, membri ai unor societăți științifice cu o altă reședință decît țara în favoarea căreia propun un candidat Nobel — să facă propuneri concrete, să insiste pe lângă Fundație, adăugînd la propunerile lor, conform statutului, și pe aceea a conducerii societății științifice din care fac parte”.

Cunoscînd foarte bine aceste lucruri, să procedăm, așadar, la propunerea celor mai valoroși scriitori ai noștri pentru obținerea renumitului premiu.

ARETS PRISTAGARRE!

„Veckojournalen”, 18 sept. 1979. Printre „posibili candidați la Premiul Nobel”, între Leopold Sedar Senghor și Borges, românul Nichita Stănescu

Regretatul critic Mircea Scarlat a alcătuit o ediție a **Versurilor** lui Arghezi, însoțită de repere istorico-literare selective ce esențializează receptarea critică a operei patriarhului de la Mărtișor între 1924 și 1984, de la o referință plină de interes a lui Nicolae Davidescu până la un studiu aparținând lui Mircea Scarlat însuși*).

În cele patru decenii, contextele recepțiilor s-au modificat de câteva ori: fie elogiul encomiastic de comilitoni, la începuturi — aceste mărturii nu apar —, fie negat destructiv, mai recent — nici aceste împietăți nu sint retipărite —, Arghezi nu a fost niciodată negat ca poet. Socotit obscur și ermetic în epoca debutului în volum — și Șerban Cioculescu a încercat, în cunoscuta monografie, să demonstreze contrariul —, fie admis ca poet pur denotativ, cu mesaj direct, transluceat ale cărui semnificații pot fi epuzate într-un discurs critic, anexat unor ideologii circumstanțiale, ori, dimpotrivă, pus artificial în opoziția altora, Arghezi a supraviețuit tuturor imixtiunilor temporale. Mai mult decât atât, noile școli și direcții literare, poetice de nouă creativitate, de la simbolism și avangardism, la textualism și l-au anexat și, în felul acesta au îmbogățit semnificațiile operei, au aprofundat culoarea specifică a lirismului arghegian, au subliniat și nuanțat chipul polarizării și implicărilor distinctive în psihologia socială (Arghezi nefiind un poet imediat rezonant la toate categoriile de public).

La Arghezi, totul, lumea, universul se desfășoară și se percepe ca imensitate materială, ca **apeiron**, ca imensitate fără sfârșit, dar, în primul rând, ca **pământ**. Atât ca reprezentare (**fantasia**), cât și ca opinie (**doxa**), micro- și macrocosmosul sint reducibile la imaginea telurică, la substanțialitate și consistență a țărinei, la **pansomatism**, la corporalitatea devorantă. Ca presocraticul Anaximandru, Arghezi în materialismul său metaforic, intuiește **apeironul** ca principiu originar, necunoscut și nemuritor, în eterna mișcare chthonică a universului.

Prin dominația telurică poate fi explicată și „neliniștita patimă cerească“, as-

pirația, elevația, utopia ascențională spre o divinitate a terestrității. În continuă acuitate perceptivă, Arghezi, prin actul de a observa, modifică obiectul ce trebuie observat. De altfel, este perfect adevărat pentru că, după cum spune Heisenberg, „fizica modernă a discreditat conceptul de real autentic“. Cerul arghegian, de pământ, de consistență materială pare o „gaură neagră“, un topos al semnului minus, o prăbușire a universului într-o supradensitate a neantului, într-o eternitate fără materie.

Gîndirea modernă și-a redefinit viziunea asupra lumii într-o opțiune nouă asupra realității, subordonată intuiției

Arghezi între două infinituri

creative și gândirii speculative; Darwin a anulat inocența paradisiacă a naturii, Marx a desacralizat binevoitoarea inocență a statului. Freud a demitizat organizarea naturală a spiritului. Einstein a răsturnat obiectivitatea timpului și spațiului.

Această inocență pierdută și recăștigarea ei printr-un creștinism primitiv și materialist, căutarea unei transcendente chiar vădate de semnificații demiurgice, rămîne prima temă a poeziei argheziene. Arghezi nu alege drumul evanghelic, „via mistică“, dimpotrivă ca umanitate înfloritoare, pe calea vieții devine un persecutat de divinitatea entropică. Ca și Nietzsche atacă ideea creștină de ascetism, cînd „trăim într-o perioadă a atomului, de haos atomic“. Creator și creatură se descoperă într-o relație inversă: vinător și vinat, hoț și păgubaș. Mistica decade și ea într-o psihologie a căutării goale, iar cucernicia, asceza, devin chiar resortul de declanșare al senzualității. Ca și pentru fericitul Augustin, interioritatea pură rămîne ultimul loc al revelației: „Te căutam în afara mea și nu te

găseam, pentru că tu erai în lăuntru meu“ — Sf. Augustin.

Între aceste determinări lumea se confirmă ca peșteră (varianțe: cripta, „biserică de fum și de rășină“, borta, un tunel al timpului), altceva decât caverna platonice, ceva mai aproape de catacombele primilor creștini.

Învăzia materială învluie totul: „nămoluri fierte, grele, de asfalt“, „pubere“, „țarină, lut“, „monarhie minerală“, „carne triumfală“; există chiar și „jarba de pe cer“.

Atît dragostea pămîntescă, cît și iubirea creștină, Eros și Agapē se dezintegreză într-un senzualism dezmarginat.

Atitudinea cea mai habitudinală a lui Arghezi în fața universului rămîne aceea a unui comunicant creștin primitiv: cu ochii în pământ și cu gîndul la cer. Mereu între două infinituri (cele două infi-

nitudini existente și în Leibnitz și Victor Hugo), între chemarea telurică a păcatului și pornirea spre o celestă elevație purificatoare, mereu în aspirația de transcendere a contingențelor și, în același timp, de contopire cu pămîntescul printr-o mistică a maculării — ca și pentru Paul Claudel, păcatul are o funcție purificatoare —, Arghezi este poetul unei noi geneze.

Oricum am privi primordialitatea (și continua invazie) a teluricului în poezia argheziiană, faptul amintește de actele inițiatice ale Brahmanului care, ingenunchind, lua un pumn de țarină pe care îl supunea la patru probe succesive: îl privea pentru a-l desluși culoarea, îl pipăia cu degetele pentru a-l ghici porozitatea, îl adulmea pentru a-i identifica mirosul și îl purta pe limbă pentru a-i aprecia gustul.

Pămîntul ca element emblematic (rece plus uscat) definește un spirit cu reacții lente, durabile, prin potența gândirii înaintea acțiunii, prin starea de lucrativitate și încăpăținare. Chiar în tablourile de muncă își făraiească el imaginează o na-

tură volumată, stratificată, un spațiu cézanneian invadat de teluric. Actanții argheziieni ai autorului (țăranul, proscrisul, bufonul, oșteanul, călugărul, haiducul) sint purtați deopotrivă prin rai și prin iad fără ca diferența antipozitivă să fie relevantă și marcată prea mult.

Se spune despre parașutiști că nu au „senzația golului“, că nu realizează căderea, ci, dimpotrivă, pămîntul urcă vertiginos spre ei. Aceasta este căderea argheziiană în iad, iar intrarea în mormîntul proaspăt săpat înscamnă ascensiunea la cer.

Nu este vorba de credință, cît de o **încredere** disperată într-o mintuire posibilă și într-o revelație a adevărului — fie și prin chipul lui Dumnezeu, dar și al Diavolului. Dialectica provocării și compensației face din Arghezi o religioasă figură laică și, în același timp, cel mai libertin dintre religioși. De altfel, adevărul mistic nu e revelabil decît prin paradox, prin oglinda grotescului apocaliptic (ca în **Duhovnicească**).

Și **Divina Comedie** și **Faust** sint „topite“ indiscernabil, asumate sub pecetea creativității proprii, în opera argheziiană; ambele opere fiind generate, de altfel, ca mărturii ale confruntării sufletului cu pecetea grea a materialității, ale transgresării teluricului și înălțării în sfera de veșnică adorație a idealității.

Dumnezeu nu ar fi atunci decît o decantare a naturii de sensul ei material; și Dumnezeu nu ar putea fi cunoscut decît prin analogie și negație: analogia o descoperă încă în natură, negația este chiar (în) ființa sa.

Creția nu este decît expresia **Marii Prezențe-Absente**, după ideea lui Anaxagoras „ceea ce apare vizibil constituie un aspect al invizibilului“.

Căutarea infructuoasă a divinității face din poezia argheziiană un montaj succesiv de culmi și abisuri, eliberare și dependență, permanență și perisabilitate, de eșec și triumf, deprimare și exaltare, tentație și reprimare.

AURELIU GOCI

* Tudor Arghezi, **Versuri**, Editura „Minerva“, București, 1988. Repere istorico-literare alcătuite de Mircea Scarlat. Redactor Aurora Slobodcanu, 432 pagini.

CE MAI Scriu REVISTELE?

„Tribuna României“

În nr. 373, din 1 octombrie, al revistei **Tribuna României**, se remarcă, ca fiind un prețios „memento“ cultural, un text al lui Lucian Blaga despre Eminescu: „Voevodul Eminescu“. Poetul și filosoful a așternut pe hirtie gînduri adînci referitoare la Marele Poet a cărui profundă filosofie a fost intrupată în vers nepieritor prin frumusețe. Republicarea eseului plin de o nobilă substanță ideatică, sub genericul „Eminescu, omul deplin al culturii românești“, semnifică, pe de o parte, preocuparea permanentă a contemporaneității pentru punerea și repunerea în lumină a creației aparținînd personalităților tutelare ale spiritualității românești (trimițînd în la apropiatul moment ce va marca aniversarea centenarului eminescian!), iar pe de altă parte revelează o atitudine caracteristică cărturarului român dintotdeauna — aplecarea cu matură și serioasă înțelegere asupra operei înaintașilor. Lucian Blaga consideră că schopenhauerismului și budismului li s-au atribuit, în ceea ce privește prezența lor în poezia lui Eminescu, proporții exagerate, „de elefantiază“. El identifică în creația eminesciană toate determinanțele stilistice pe care le-a descoperit cercetînd stratul duhului nostru popular și demostrează că Eminescu este legat indisolubil de „matricea etnică“, deci de spiritualitatea proprie neamului său. Multe dintre inspirațiile observații ale lui Blaga cuprinse în acest text sint mereu de recitat și mereu de citat. Același număr de revistă cuprinde, în sumar bogat și impecabil ilustrat, eseuri, cronici, articole care evidențiază împlinirile politice, sociale și economice ale României de astăzi și, deopotrivă, fertilul dialog instituit între actualitatea culturală și valorile perene ale culturii naționale. Un fapt de istorie literară, așezat tot în linia străduințelor de a dezvălui mai deplin universul eminescian, este conținut în „O informație inedită privind biblioteca lui Gheorghe Eminovici“, de Ion C. Rogoianu. La

rubrica „Reportaj“, aflăm un complex portret schițat orașului Constanța, poarta noastră la Marea cea mare, unul din marile porturi ale lumii. Alexandra Titu analizează Expoziția anuală de grafică, găzduită la sala Dalles. Cronicle de carte se referă la „Desenul din covor“, de Nicolae Manolescu (comentariu: Liviu Papadima), și „Fugato“, de Vasile Nicolescu (comentariu: Gabriel Rusu), iar cronica traducerilor la „Elegii“ de Tibul, talmăcirea și prefața de Vasile Sav (comentariu: Ion Murgeanu). Dintr-un interviu cu Ion Besoiu cunoaștem amănunte despre stagiunea Teatrului „Lucia Sturdza Bulandra“, Manuela Cernat creionează un profil regizorului Victor Iliu, „un clasic al cinematografului românesc“, Constantin Crișan scrie un articol referitor la premiiera absolută cu muzică de Dimitrie Cantemir. Notabil este „momentul“ Vasile Voiculescu: câteva dintre „Ultimele sonete închipuie ale lui Shakespeare“ sint traduse în limba engleză de Cristina Tătaru și comentate de Liviu Papadima; nuvela „Căprioara din vis“, publicată în acest număr, este însoțită de un preambul aparținînd lui Gheorghe Istrate. În contextul preocupării pentru valorile culturii naționale, atrage atenția cititorilor și prezentarea făcută marelui geograf Simion Mehodint. (N.P.).

O revistă pentru tineri

A apărut numărul pe octombrie al revistei **Tineretul noii revoluții agrare**, editată de C.C. al U.T.C. Chiar prima pagină constituie o sensibilă invitație la lectură — un reușit fotomontaj, prezentînd diversă activitate a tinerilor în mai multe sectoare ale agriculturii și o poetică tableată despre toamnă, „Cea mai frumoasă“, de Ștefan Mitroi. Cititorii află în cele 16 pagini rubricile deja intrate în tradiția publicației, dar conținînd materiale noi ca substanță: **Patria și patriotismul** („Conștiința dreptății și erois-

mului“), **Reporter în actualitate** („Strugurii, din Calea Soarelui“), **Forum științific**, **Veșnie tinăra pădurea noastră**, **Dosar pentru sănătatea Planetei Albastre**, **Satul românesc — un veac de viață literară** (despre poezia lui Ion Pillat), **Ediție specială** („Nepieritor tezaur de valori naționale“). Se remarcă grupajul de reportaje „Întîmplări de toamnă românească“ și fragmentele din amplul poem „Dacica“ de Viorel Sămpetean. Printre colaboratori se numără Monica Zvirjinschi, Constantin Stan, Constantin Sorescu, Dragomir Magdin, Alexandru Stroe, Alexandru Iancu, Laurențiu Olan, Gavrilă Inoan, Luminița Roșca, Florența Mardale, nume îndeobște cunoscute din publicistica noastră actuală. Colectivul redacțional (coordonare: Ștefan Dorgoșan și Constantin Mezdrea; prezentarea grafică: Gabriel Florea; coperta: Victor Ciobanu; fotografii: Valeriu Tanasof, Emil Plecan, Mihai Cucu, Radu Iațcu) a realizat o revistă bogată în informație de factură complexă, cu tineri și pentru tineri. (S.U.)

„Astra“

Atrage atenția în **Astra** nr. 10, din luna octombrie, substanțialul grupaj de articole despre personalitatea și creația filosofică ale lui Alexandru Bogza. Grupajul, aflat sub genericul **Repere ale culturii române**, este intitulat „Rațiunea și realul“. Aproape necunoscut ca filosof pînă la moartea sa, Alexandru Bogza a lăsat posterității o operă impresionantă prin noutatea și valoarea demersului cognitiv, operă care, publicată în 1983 (**Realismul critic**, la Editura Științifică și enciclopedică, cu o prefață de Constantin Noica), îl așează cu deplină îndreptățire pe autorul ei în „sistemul național de filosofie, singurul loc din care poate intra în dialog cu filosofia europeană“. Am extras citatul din intervenția lui Vasile Gogea („O întimplare necesară“). Ceilalți participanți la dezbateră amintii sint Aurel Ion Brumaru („Obstacol la ființă“) și Alexandru Surdu („Muzică și dialectică“). Opiniile exprimate pe larg, avizate în materie și împărțînd uneori o emoție de sorginte literară, luminează complex împlinirea lucrării întru spirit a unui profesor de muzică în sistem filosofic original. Grupajul este completat cu un text

inedit — o prefață, în stadiu de ciornă, pe care Alexandru Bogza a scris-o la lucrarea sa, prin 1945 — și cu referatul pe care l-a făcut asupra cărții Sebastian Popovici, în 1946, referat adnotat și de Mircea Florian. Inițiativa revistei brașovene, completînd-o pe cea a **Tribunei** de la Cluj-Napoca din urmă cu câteva săptămîni, se dovedește a fi laudabilă și fertilă în ceea ce privește susținerea valorilor autentice ale spiritualității românești contemporane și cunoașterea acestora de către un număr cit mai mare de cititori. În același număr din **Astra**, aflăm esuri adunate emblematic, prin semnificațiile lor, în ideea apropiatei sărbătoriri a evenimentului de majoră importanță pentru viața națiunii pe care l-a constituit Marea Unire: „Epopec a rezistenței și eroismului românesc“, de Ioan Vlad, partea a doua din „Romanul Unirii (perspectiva sociologică)“, de Ilie Bădescu, și „Scritori în lupta pentru unitatea patriei“, de Dan Brudășcu. Semnalăm și continuarea articolului „Contribuții hermeneutice la o geografie istorică“, incitant prin afirmații. Un alt serial din care ni se oferă un nou episod este „Valori arhaice în lirica de azi (III). Riurile vieții“, de Ion Itu. Paginile de mijloc sint dedicate Concursului literar pentru elevi și Concursului literar pentru studenți — multă poezie și o proză scurtă bună. „Stop cadru cu o mașină de scris Olivetti și o parțială poveste de dragoste“, semnală de studentul brașovean Dan Lambuțchi. Remarcabilă este concentrarea de condeie critice pertinente în secțiunea destinată exegezei literare: Ion Bogdan Lefter (despre reeditarea „Martorii“, de Mircea Ciobanu), Adrian Dinu Rachieru, Marius Petrașcu, Alexandru Țion, Alexandru Vlad, Ion Itu, Zorin Diaconescu, Ion Pecie. **Astra** se dovedește a fi una dintre revistele care au înțeles importanța eseului și a cronicii de carte, mai cu seamă pentru cei care vin în literatură. (G.R.)

Interviu

Fapt pe deplin cunoscut, atît în redacțiile ziarelor și revistelor, cît și de „marele public“ — interviul este un gen gazetăresc cu deosebită „priză“ la cititori. Atunci cînd își asumă cu seriozitate condiția, el se vedește a fi un mod specific de

a cunoaște prin dialog. Ni se relevă, pe de o parte, personalitatea interviueatului, iar pe de altă parte (de ce nu?) cea a interviueatorului. În **Flacăra** nr. 41, din 14 octombrie, este publicat un amplu interviu cu marea actriță Elvira Popescu, realizat de Cornel Nistorescu. Titulul îl constituie o afirmație emblematică pentru un destin și are percutanța unui generic inspirat: „Sint româncă și sint mîndră de locul nașterii și tineretii mele“. Elvira Popescu este considerată astăzi (și opinia aceasta datează de mai multă vreme!) a fi o „grande Dame“ a teatrului francez, chiar a întregii vieți culturale din țara respectivă. 65 de ani de asiduă activitate dedicată scenei, „cu respect și cu admirație“ pentru arta căreia i s-a dăruit, i-au adus binemeritul succes (care bucură sufletul oricărui actor de vocație) și numeroase distincții, printre care se numără și cea de Cavaler al Legiunii de onoare. A apărut și într-o mulțime de filme, de la **Războiul Independenței**, din 1912, pînă la **În plin soare** (alături de Maurice Ronet, Maria Laforet, Alain Delon), din 1961, dar teatrul a rămas mereu unica iubire care marchează, schimbînd, toată existența. Mărturisește cu emoție: „Pe ecran nu m-am simțit în largul meu. (...) Nu l-am simțit aproape. Scena era fierbinte. Ardea. Teatrul a fost viața mea“. Și alte mărturisiri sint emoționante. Drumul ei prin viață s-a intersectat cu cele ale lui Brăncuși, Enescu, Mircea Eliade. Au bucurat-o întotdeauna împlinirile, succesele lor, pentru că „în victoria fiecăruia era numele nostru de român“. Formula pe care Elvira Popescu o consideră caracterizantă pentru sine și obligatorie pentru orice actor care vrea să reușească nu este deloc magică — talent și multă, multă, multă muncă. Cît despre autorul interviului, Cornel Nistorescu, el nu își dez-minte maniera gazetărească obișnuită: pertinentă, ritm susținut al relatării, preocuparea pentru autentic, pentru replica nemachiată de convenție. Pregătirea interviului are aerul unei micl proze, iar dialogul propriu-zis se remarcă prin naturalitatea care, în context, semnifică înțelegerea dintre reprezentanții a două depărtate generații, apropiați prin dragostea lor pentru cultura română. (G.R.)

Gondolierii de la Lübenau

Sorb nesăţios cu privirile peisajul unui îndrept de toamnă nordică, odihnitoare şi luminoasă. Nici n-am realizat când am parcurs distanţa de la Cotbus la Lübenau. Şi acum, în mica gară, parcă mă încercă regretul întreruperii unei bucurii. Traverser peoanele şi mă îndrept către strada păzită de castani bătrini din spatele gării. Sesi-zez în capătul ei un indicator rutier care arată direcţia şi distanţa spre Berlin. Exact 100 km. Locuinţe solide şi încăpătoare privesc spre stradă, peste grădini de zarzavat şi flori, orânduie după stricta disciplină a unor gospodari pricepuţi. În centrul localităţii, dominat de înfăţişarea severă a unor construcţii medievale, refăcute, se deschide piaţa largă din care pornesc radial străzile înguste. Elementele vechii arhitecturi dau farmec şi păstrează încă puternic aerul de odinioară al acestei mic-aşezări dezvoltată pe temelii valorificării inspirate a unei zone turistice de reală valoare. Punctul de atracţie, judecând după afluenţa

turiştilor, îl constituie pădurea Spreea, un fel de deltă, nu la vărsare, ci acolo în locul unde riul, coborînd din munţi, se domoleşte, desfăcîndu-şi undele în mulţimea canalelor răsfirate pe sub copaci, ca să-şi reia apoi călătoria într-un singur suvoi.

Ca să pătrunzi în acest univers, dăruie de

popilor şi arinilor se zăresc casele de vacanţă, de o distincţie curioasă, purtînd pe acoperiş „capul de sarpe”, care, potrivit unei legende a venzilor, are menirea să ocrotească locuinţa de fulgere şi pe locatarii ei de sărăcie şi boală. Din loc în loc, pe insulele mai mari, se zăresc terenuri agrico-

in aer liber precum şi a unui solicitat restaurat cu specific „Stiuca cea veselă”.

Fie că alegi un traseu spre inima pădurii, de 4-5 ore de plutire înă, fie că preferi să rezisti unui tur de 9 ore, vei fi însoţit mereu de liştele care vin aproape de gondolă să ceară de mincare. În acest spaţiu de apă şi insule de pădure, însumînd 29 000 hectare, traversat de o incruşcare de aproape 200 canale, în lungime totală de 534 km, îşi găsesc locul propice de existenţă iepurii şi fazanii, propeliştele, ratele şi găştele sălbatice, şi, în ultima vreme, tot mai mult, mistreţii.

Revenim la debarcader. O boare de vînt rece ne previne că aici iarna soseşte mai devreme. Atunci canalele vor fi îngheţate şi gondolile vor fi înlocuite de bicicletele care-i poartă pe locuitorii pădurii de pe Spreea la treburi, pe unii la fabricile de conserve, pe alţii la unitatea energetică din apropiere, pînă cînd, în primăvară, vor redeveni mindri gondolieri.

VASILE RĂVESCU

POPASURI

natură cu farmecul şi interesul unicatului, nu ai decît un singur mijloc — ambarcaţiunea simplă, dirijată în zbor lin peste panglicile de apă cu acea prăjină lungă în care se sprijină întreaga măiestrie şi mîndrie a gondolierilor.

Cu una dintre cele peste 250 de gondole care transportă zilnic turiştii, din mai pînă în octombrie, pătrundem pe braţul principal, după ce am primit, tot din virful unei prăjini, tichetul pentru ridicarea, zeci de tărani şi pes-taneului luat cu abilitate de un fotograf de pe mal. Pe sub bolţile

le şi oaze de păşune. Ne întîlnim frecvent cu bărcile agricultorilor care transportă recolta de varză furajeră, car-tofi, morcovi, ceapă, cas-care se sprijină întreaga măiestrie şi mîndrie a gondolierilor. Cu una dintre cele peste 250 de gondole care transportă zilnic turiştii, din mai pînă în octombrie, pătrundem pe braţul principal, după ce am primit, tot din virful unei prăjini, tichetul pentru ridicarea, zeci de tărani şi pes-taneului luat cu abilitate de un fotograf de pe mal. Pe sub bolţile

TABELA de MARCAJ

Invincibili!

...Marţi la prînz, într-un taxi din Sofia, un sofer simpatic şi microb de fotbal mustăcea la pronosticul nostru: 2-0 pentru români. Iar cînd ne-a lăsat la destinaţie şi i-am spus la revedere, ne-a zîmbit cu toată gura şi ne-a spus pe geam, în demaraj: „Ba 3-0 pentru bulgari!” Iată stările de spirit ale celor două grupuri de suporteri, care reflectau întocmai pulsul şi ambiţiile din cele două tabere, într-a noastră existînd un tonus psihic extraordinar, cum n-am mai văzut de mult. Miercuri seara, pe stadionul „Levski”, n-aveai loc s-arunci un ac, iar o galerie românească de vreo 4-5 000 de susţinători domina de zece ori mai numeroşii spectatori bulgari, dînd şi ea aripi echipei naţionale. Stătea să plouă şi peste teren plutea o oarecare tensiune, dar cînd au intrat ai noştri pe gazon am simţit că sînt de-a dreptul invincibili. Deşi, ca şi bulgarii, aveam şi noi absenţii noştri, dintr-o formulă clasică să-i zicem, adică Boloni, Bombescu, Ungureanu... Dar cine poate spune-acum că au lipsit sau cine poate afirma că titularii care sînt de-acum Sabău, Andone, Rotariu n-au fost de-a dreptul extraordinari, jucînd de două ori mai bine decît predecesorii lor? Sau cine nu a fost entuziasmat de Mateuţ, de Hagi, Cămătaru, de Belodedici, de Iovan, de Silviu Lung?! Povestea meciului acesta de la Sofia va fi cîntată de acum mulţi ani la rînd, pentru că ne-a adus nu numai o victorie mare, dar ne-a şi dovedit că naţionala este o echipă făcută să defileze pe străzile Romei, la „mondialele” din '90. Am putea spune că golurile 1 şi 2 au fost „goluri-Dinamo”, lucrate şi prelucrate de băieţii lui Lucescu, cum golul 3 a purtat tot semnătura lui Cămătaru. Dar, nu ar fi corect să defalcăm meritele unei echipe care a fost, de fapt, valoroasa combinată Dinamo-Steaua (plus Craiova) pe care o văsam demult. Nimic mai frumos în fotbal decît acest tandem Hagi-Sabău, care a împleticit picioarele bulgarilor, nimic mai puternic decît acest cuplu de fundaşi centrali Belodedici-Andone, nimic mai firesc decît acel contraatac superb Hagi-Cămătaru, în care dinamoviştii şi steleştii naţionalei s-au avut ca fraţi, cum fraţi şi sînt, de fapt, sub tricolorul reprezentativei! De-aceia s-a format o echipă naţională puternică, frumoasă şi conştientă de valoarea ei, pe care nici măcar campionatul nu mai are dreptul să o deranjeze! Bravo băieţi, aşa vă vrem! Felicitări!

HORIA ALEXANDRESCU

Redescoperirea muzeelor

COSTUM FEMEIESC DIN ZONA DOLJ, Oltenia, Muzeul Satului şi de Artă Populară

Piesă de port din aria etnografică a Olteniei, de o mare frumuseţe şi bogăţie ornamentală; după cum se ştie, în viaţa satului românesc tradiţional, portul era de mai multe feluri: de lucru, de sărbătoare, de vară, de iarnă şi diferea ca formă, componentă de piese, cromatică şi stil în funcţie de sta-

rea socială a celui care o purta (fată, femeie măritată, flăcău, bărbat însurat ori bătrîn), indi-cînd, totodată, averea, rangul şi ierarhia familială a posesorului.

Costumul din imagine este o piesă de port de sărbătoare al femeilor măritate. Este vorba de un ansamblu alcătuit dintr-o

fustă albă, cu dantelă pe poale ce se vede de sub vilnicul de culoare neagră, foarte larg şi strîns în talie „în creţuri”. Poalele acestui vilnic sînt decorate cu o broderie „în cîmp” de mare amploare, cu motive florale şi geometrice; cele două fuste se prind în talie cu un briu lung şi îngust, brodat în întregime cu motive miniaturale, de regulă geometrice; bluza, cu croială de ie, cu mineca foarte largă, poartă, la rîndul ei, un cîmp de cusături „bătute” (care acoperă în întregime su-

portul textil, nelăsînd să se mai vadă culoarea de fond). Ansamblul este completat de o salbă cu bani de aur prinşi pe o bentiţă din material negru (de obicei catifea, mătase sau postav) şi de un acoperămint de cap de tip năframă din borangic brodat cu fir de mătase albă sau cu fir de aur. Renumit pentru gustul, armonia şi varietatea ornamentelor, portul femeiesc popular din Oltenia rămîne, pînă azi, o sursă de inspiraţie pentru artiştii contemporani şi un model de sinteză plastic-cromatică de mare rafinament în întreg ansamblul artei populare româneşti.

SIMONA VĂRZARU

CU BORGES IN CHINA : O AMINTIRE

Într-una dintre librării, Borges s-a lăsat prins într-o discuţie despre Isus pe cruce: „Nu este o moarte prea demnă. Imaginaţi-vi-l pe Isus cerînd îndurare în ultima clipă. Cel puţin tovarăşii lui de suferinţă, hoţii, au păstrat tăcerea. Poate că autorii scripturii îi preferau lui Isus, din moment ce acesta nu cerea nimic. Socrate, însă... Comparaţi-l pe acest Isus sentimental cu Socrate, care a avut cea mai frumoasă moarte din istorie.”

În ciuda demonstraţiilor ocazionale de machismo şi a preferinţei sale pentru cutite, cuţitari şi vaşabonzi, Borges era în acelaşi timp un omuleţ fragil, care-si croia drum ajutîndu-se de baston, un spirit curajos, însă slab din punct de vedere fizic.

„Întrebaţi-l pe dentistul meu”, obişnuia el să spună. „Vă va spune că nu suport durerea fizică”. Nu era colonelul Borges din poeziile sale. Pe măsură ce Borges îmbătrînea, aceste poezii căpătau un imens patos, tocmai pentru că în ele vorbea un om slab, visător şi disperat, un orb înfricoşat de singurătatea lui în univers, care măsura timpul în cosmaruri şi versuri metafizice.

În călătoriile pe care le făcea în străinătate, împreună cu Maria, lui Borges îi plăcea să descopere locuri noi, prieteni, surprize de genul întrebare-şi-răspuns, adulaţia publicului. Scrisul său se hrănea din ceea ce vedea — „Sînt orb, dar văd”, spunea el călătorînd în insulele sale, în Anglia, Manhattan, Japonia, Islanda. La Buenos Aires, unde a scris majoritatea operelor sale, mi se plîngea deseori că se plictiseşte, că nu are suficientă stimulare, că, odată cu trecerea timpului, engleza lui devine tot mai pasivă şi mai pedantă. Borges se plîngea întotdeauna tocmai de lucrurile pe care le lubea cel mai mult, inclusiv de Buenos Aires. Unele din plîngerile sale notorii se refereau la James Joyce, la Don Quijote în spaniolă (cîndva a declarat, de dragul de a şoca şi de a face un paradox, că a citit mai întii

Don Quijote în traducerea engleză şi că după aceea a simţit tot timpul că varianta spaniolă era o traducere nereuşită din engleză) şi, în final, la limba spaniolă înseşi.

Nici una dintre aceste declaraţii nu reflecta altceva decît incercarea de a pune în jurul lucrurilor pe care le venera un fel de respingere protectoare. Sentimentele lui adevărate despre Joyce nu erau acelea din confesiunile făcute prietenilor, ci cele din scrisorile sale critice despre Joyce sau dintr-un sonet extraordinar unde, în cîteva cuvinte, a reuşit să redea întreaga esenţă a acestui scriitor. Cit despre Don Quijote, mi-a mărturisit că l-a citit pentru prima oară în adolescenţă, în limba spaniolă. Sînt sigur că acesta este adevărul. Şi poate că cel mai important personaj din poezia lui de maturitate este Alonso Quijano, cavalerul inchipuit — Cavalerul tristei figuri —, şi Miguel de Cer-

incere să-i redau vigoarea”, răspundea el.

În realitate Borges era un adevărat maestru al limbii spaniole moderne. Ca şi Quevedo, îi descoperca rădăcinile latine, era implicat în istoria acestei limbi şi a reuşit să-şi creeze un limbaj personal, care a influenţat profund o generaţie întreagă de realişti magici şi scriitori fantastici, de la Cortázar la Garcia Marquez, precum şi nenumăraţi scriitori străini, de la Barth şi Barthelme la Mark Strand. Indiferent dacă metodele lui proveneau din engleza veche, Kafka sau Whitman sau dintr-un pasaj al lui Emerson (acesta era unul dintre eroii lui intelectuali, subestimată după părerea lui, drept care n-a fost niciodată supus procesului de iubire-respingere pe care l-au suferit alţi eroi sau alte modele ale sale), Borges rămînea întotdeauna Borges, nu Kafka, Joyce, Cervantes sau chiar Stevenson. El s-a

mod similar Pasternak îşi descria poezia lui experimentală din tinerete — cu siguranţă cea mai frumoasă — căci şi el căuta un mod de a se exprima mai simplu, mai liniştit, mai direct. Presupun că, dacă Borges s-ar fi recitat mai mult, s-ar fi repetat mai puţin, dar, ca orice amintire foarte specială (pe care tatăl său l-a sfătuit să n-o rechemă dacă dorea să o menţină intactă şi necontaminată de modificările provocate de procesul rememorarii), Borges îşi lăsase opera de tinerete în afara oricărei recitari, reamintiri şi revizui.

Singura excepţie o constituia prima sa culegere de poezii, Fervor de Buenos Aires, care a cunoscut mai multe ediţii revizuite.

Borges putea fi foarte drastic şi schimbător în părerea sa despre propriile scrieri. Iniţial a pus primul său volum de poezii în buzunarele paltoanelor care atîrnau în cuier tuturor membrilor clubului scriitorilor din Buenos Aires. Mai tîrziu a cercetat toate librăriile cu amănuntul, cumpărînd toate exemplarele din această carte, ca să nu sufere ruşinea publică de a avea ceva de-a face cu acest volum. În acelaşi timp, însă, toate aceste gesturi tineresti precum şi atitudinea de respingere totală de mai tîrziu se bazau pe încrederea lui deplină în valoarea operelor sale. La fel ca grecul Constantin Kavafis, din care-i citeam noapţi de-a rîndul în greceşte şi englezeşte la Buenos Aires, Borges ştia cine era Borges şi ce valoare are opera sa. O singură dată în prezenţa mea a recunoscut valoarea lui ca scriitor. Era în ianuarie 1976, stăteam la masă şi, indignat de un articol scris de o organizaţie peronistă, a argumentat că, la urma urmei, el era cel mai important autor latino-american. Nu-i stătea în fire lui Borges să facă o astfel de remarcă, indiferent cît de adevărată era. În mod normal, tăcerea sa releva că nu era necesar să se spună ceva ce era de la sine înţeles.

Traducere de MIHAELA SIMION CONSTANTINESCU

(Va urma)

BORGES DESPRE BORGES

Marturiile unei mari conştiinţe

vantes, autorul inexistent, cu care Borges s-a identificat cel mai mult. Borges a vorbit mult de eroi, dar a preferat întotdeauna proserişii.

Eroarea esenţială o constituia lamentarea lui împotriva limbii spaniole. „În engleză pot să spun imi visez viaţa, nuanţă pentru care nu există echivalent în limba spaniolă”. La începutul carierei sale a fost acuzat că nu scrie ca un argentinian, că nu scrie în spaniolă ca un vorbitor de spaniolă, ci că impune acestei limbi o sintaxă specifică limbii engleze. Aşa cum făcea cu orice acuzaţie, ca un îndeminat luptător de karate, Borges lăsa să alunece lovitura, arătîndu-se în totalitate de acord şi folosînd-o apoi ca să-şi învingă adversarul: „Condamnat cum sînt la spaniolă,

inventat pe sine şi propriul său idiolect, care se schimba tot timpul, astfel încît să nu se repete niciodată.

La fel ca Pasternak, Yeats şi alţi autori grijulii, Borges era obsedat de problema autoimitării, de pericolul de a deveni un manierist al lui însuşi. Drept care refuza să păstreze exemplare din cărţile sale, să-şi recitească povestirile şi poemele — în ultimii ani ai vieţii, nu-şi mai recitise faimoasele sale povestiri de patruzeci de ani — şi-şi re-nega scrierile de tinerete ca fiind, în mod insolent baroce şi pretenţioase, comparativ cu simplitatea căutată a scrierilor de maturitate. Pe acestea Maria Kodama le descria ca exprimînd „nu simplitate, care este lipsită de sens, ci o complexitate timidă şi secretă”. În

„EU NU MĂ TEM DE MODERNI, CI DE CEI CARE REFUZĂ ORICE EFORT DE ÎNNOIRE”

De vorbă cu poetul OMAR TURMANAULI — U. R. S. S.

În mijlocul lui octombrie, la Tbilisi, capitala R.S.S. Gruzine, vremea este ca la sfîrșitul lui august în București. mai mult vară decît toamnă. Rodiile și mandarinele sînt abia pîrguite, în timp ce strugurii bolșilor, negrii sau aurii, urcînd spre streșinile caselor vechi, indică supracrocerea. Orașul, cuprinzînd un milion și 200 de mii de locuitori, rînduit de-a lungul riului Koura. Impresionează printr-o animație care nu se stînge nici la orele tîrzii ale nopții și prin păstrarea cu obstinație a tot ceea ce este georgian, de la arhitectură (se desfășoară lucrări de restaurare a clădirilor vechi) pînă la tradițiile — de care beneficiază orice călător — ale ospitalității.

Cu poetul Omar Turmanauli urma să mă întîlnesc duminică, 9 octombrie, undeva în apropierea monumentului vestitului rege georgian Vakhtang Gorgassali, întemeietorul orașului Tbilisi. Este acolo și o biserică foarte veche, din piatră cenușie, ridicată în secolul XIII, iar monumentul evestru se zărește de la mare distanță, dincolo de unul dintre cele mai animate poduri ce leagă peste Koura cele două părți ale orașului. Undeva în apropiere se desfășura Festivalul internațional al presei de tineret, adunînd la o dezbateră deschisă gazetari din 64 de țări, deci locul mi-era de acum cunoscut și nu riscam să mă rătăcesc sau să nu fiu punctual. Pe Omar Turmanauli l-am zărit de la distanță, mai înalt cu un cap decît mulți dintre compatrioții săi, bărbos, suplu, cu o față de ascet. M-a luat de braț și curînd ședeam față în față, la una din mesele de afară ale unei cafenele intime, sustrase zgomotului, încercînd să legăm o discuție despre poezii și poezie, despre literatură georgiană și mai ales despre Omar Turmanauli, tînăr poet a cărui primă plachetă a stîrnit un viu interes în cercurile literare gruzine. Sîntem într-un colț de lume în care interesul pentru poezie nu s-a stîns cituși de pușin. Nu știu cite orașe pe Terra au dat numele unui poet bulevardului central, axului vital al așezării, oricum principală arteră din Tbilisi se cheamă Chota Roustaveli, cinstînd memoria marelui poet clasic gruzin, autorul întreg alteale al poemului epic (tradus și la noi) „Cavalerul în piele de tîgru”. Clocotitorul temperament gruzin nu exclude, cum aveam să constat, plăcerea pentru discretul foșnet al cărților, bucuria bibliotecii, cultul edițiilor rare. Dar să dau cuvîntul tînărului prieten al rubricii noastre, poetul Omar Turmanauli.

— M-am născut în 1959, în munții Caucaz, nu departe de Tbilisi, în localitatea Pșavi. În secolul XIX am avut și noi un poet important la Pșavi, pe nume Vaja Pșavila. În popor se spune că oamenii care locuiesc la Pșavi, care s-au născut acolo, sînt poeți, au suflet de poeți. Așa se spune. După ce am absolvit școala medie, am devenit la Tbilisi student la o școală de comerț. De ce am urmat această școală? E o bizarerie. Am citit o reclamă pe care scria să te faci merceolog. Mi-a plăcut cum sună acest nume și m-am hotărît să mă înscriu la această școală. După un an cînd m-am lămurit cum stau lucrurile am vrut s-o șterg, dar era prea tîrziu. Beneficiasem de bursă și ar fi trebuit s-o dau înapoi. Deci am absolvit această școală. După doi ani de armată în Ucraina n-am mai revenit în comerț, ci am preferat să mă angajez ca muncitor la o fabrică de be-toane.

— Cînd ai început să scrii poezii?
— Poezii scriam din copilărie. Odată, cînd lucram la fabrică m-am gîndit să trec pe la o redacție, să văd și eu ce se întîmplă acolo. Prin asta trecem toți. Am mers prima dată la revista

„Tsiskari”, a tinerilor poeți și scriitori din Tbilisi. Acolo am cunoscut alți poeți tineri. Așa a început drumul meu.

— Pare simplu.

— Da, prima carte mi-a apărut în urmă cu doi ani, în 1986, după o activitate în revistele literare.

— Cum a fost primită această carte?

— N-a fost mare vîlvă. S-a spus că sînt un poet de perspectivă.

— Atît?

— Cam așa ceva. Ei, și altele care se scriu la debut!

— Redactorul șef al ziarului de tineret din Tbilisi mi-a spus că ești cel mai talentat poet tînăr, că ai avut debutul cel mai interesant din ultimii ani!

— Așa vorbesc criticii. Ei scriu însă mai greu aceste lucruri. În scris sînt mai zgîrciți.

— Vreau să te rog să-mi vorbești despre tradiție și modernitate în poezia georgiană actuală.

— În 1970 a apărut la noi un curent intitulat „poeți netradiționali”. Mie mi se pare că acești poeți care au adus ceva nou nu fac decît să prelungească tradițiile, chiar dacă ei se autointitulează „netradiționali”. Eu sînt de părere că numai cei care se așează pe poziții ferm tradiționale stau pe loc și nu continuă tradiția.

— E foarte interesant ceea ce spui. Pare un paradox la prima vedere, dar e foarte logic. Deci tradiționaliști în vecherași, așezații, cumintii, paslîșind ceea ce s-a scris pînă ieri, nu fac decît să omoare tradiția. Cei care duc tradiția mai departe sînt inventivii, cei care aduc un suflu poetic nou.

— Da, chiar prin faptul de a scrie în limba georgiană, de a trăi în această spiritualitate înseamnă să continui tradițiile noastre literare. Eu nu mă tem de moedrni, ci de cei care refuză orice efort de înnoire.

— Tu ce fel de poezii scrii?

— Primele poezii erau într-o formă

liberă. Apoi am început să iubesc forma clasică. O să observi că poemele lui Chota Roustaveli au 16 măsuri. Dacă rupi aceste versuri în două vei găsi în interior rime și armonii noi. Acest vers de opt măsuri e și modern și tradițional. El poate oferi înțelesuri ascunse. Eu fac parte din a doua generație a celor care au luptat și luptă pentru noua poezie gruzină.

— Numește-mi un poet din prima generație.

— El este fără îndoială Besik Haranauli. E un poet foarte productiv. Expresia lui e cînd liberă de orice constrîngerii formale, cînd clasică. Pe el l-au atacat mulți tradiționaliști. Părerea mea este că Besik Haranauli este unul dintre marii poeți ai lumii. Ca vîrstă el are cu puțin peste patruzeci de ani.

— Dacă ar fi să alcătuești o antologie a poeziei gruzine contemporane la cine te-ai opri?

— E complicat. Probabil că din generația mai vîrstnică m-aș opri la Murman Lebanidze, apoi la Olar Ciladze. Acesta din urmă a început să scrie proză. Acum e deja un prozator bun după ce ajunsese un poet vestit. El și-a pus o serioasă amprentă asupra poeziei filozofice gruzine. Important este și poetul Chota Nișnianidze. M-aș opri și la Chota Ceantladze. El a murit tragic. Cît a trăit nici n-a fost editat tocmai pentru înnoirea pe care-o propunea. Nu de mult a fost editată o culegere a lui de mare succes. O altă generație ar fi alcătuită din Besik Haranauli, poetul de care ți-am vorbit. Lîngă el e Geurgi Phoveli. Și el e un poet interesant, poeziile lui sînt foarte personale, diferă foarte mult de ale celorlalți din generația lui. Mai e de notat aici poezia scrisă de Dalila Bedianidze, poetă. Ar urma generația mea. Ea cuprinde și autori care n-au semnat încă o carte. Cîțiva dintre ei: Gela Kijolasvili, Badi Gugușvili, Ela Cociașvili, Rusudan Kaisauri.

— Vorbește-mi despre culegerea ta de poeme. M-ar interesa cum a fost receptată de public. Apoi să-mi oferi cîteva informații despre tirajele de poezie în Gruzia.

— Culegerea mea se cheamă „Maica zilei și a nopții”. Este denumirea unei poezii la care țineam, dar redactorii mi-a scos-o considerînd că este o poezie nerealizată. Maica zilei și a nopții este un fel de întemeietor al lumii, o forță umană, lăuntrică.

— Această forță demiurgică este sufletul sau conștiința?

— Este fără îndoială sufletul, dar în apropiere este și conștiința. M-ai întrebă despre tiraje. Cartea mea a apărut într-un tiraj de 2.000 de exemplare. E cel mai mic tiraj de poezie. Sînt poeți de mare succes care ajung la o jumătate de milion de exemplare și cărțile lor nu se găsesc în librării.

— Succesul de public este un indiciu de valoare?

— Nu întoldeaua.

— La o asemenea sete de lectură nu s-ar zice că poezia gruzină este în impas. În lume lucrurile nu stau chiar așa. Sînt țări unde interesul pentru poezie a atins cotele minime. Să fie un semn de alarmă?

— Nu cred că acest lucru trebuie să îngrijoreze. Cred că este vremelnicele impas. Impasul ține de modul de viață al oamenilor, dar și de o anumită lenie sufletească a poeziei. Goana incifrării face de multe ori poezia nepopulară. Într-o religie, elementul de mister unea oamenii fiindcă acel element de mister era al tuturor. Misterul era un bun comun. Atingea într-un anumit fel fiecare suflet. Cînd cifra poeziei face o selecție prea mare între cititori, eliminînd fără milă și menținînd doar cîțiva, uneori prietenii poetului sau nici aceștia, e semn rău. De multe ori sub vîlurile acestea se ascunde nonvaloarea. Dar nonvaloarea poate fi și în cititor. El trebuie să-și deschidă sufletul pentru a primi poezia. Poezia nu poate pătrunde în sufletele și mințile opace. Poezia poate fi de folos omului, iar el trebuie să fie pregătit, să se inițieze pentru a o înțîmpina.

— Poezia are un rol transformator, e o formă de luptă a spiritului sau e o bijuterie intelectuală?

— Poezia nu este o bijuterie.

— Ce crezi că se va întîmpla în viitor?

— Poeții vor căuta forme și expresii noi. Cei puternici se vor întoarce la rădăcini pentru a căpăta un nou avînt. Un poet italian a fost întrebă dacă în secolul XXI va mai exista poezie. El a răspuns că nu știe, dar că vor exista fără îndoială mulți poeți și multe, multe poezii. Părerea mea este că va exista poezie și în secolul XXI.

— Spune-mi Omar Turmanauli cu ce te ocupi acum, ce scrii și în general ce aștepti de la ziua de mîine. Fiecare om are un cifru secret al ambițiilor, iar poetul este fără îndoială și el un om al viitorului. Deci...

— Aștept să-mi apară a doua carte de versuri, predată deja editurii. Încerc să-mi fac datoria aici unde lucrez acum, la Colegiul central de redacție pe problemele traducerilor de pe lîngă Uniunea Scriitorilor. Ambiționez să-mi cresc cele două fetițe, Anano, de un an, și Tamari, de patru ani. Concomitent cu traducerile din rusă în georgiană, încerc și traduceri din franceză. Sînt — am uitat să-ți spun — student la o facultate serulă din Tbilisi pentru limba franceză. În linia mari cam asta ar fi.

— Îți mulțumesc!

— Și eu.. E primul meu interviu ca poet.

LUCIAN AVRAMESCU

